

Ruimtelijke Kwaliteit Markermeer IJmeer

Ruimtelijke Kwaliteit Markermeer IJmeer

Onderzoek naar kernkwaliteiten en identiteiten van het Markermeer-IJmeer
ten behoeve van het project Toekomstagenda Markermeer IJmeer

januari 2008

Bosch Slabbers Arnhem

in opdracht van de provincie Flevoland

1 inleiding

1.1 Aanleiding

Begin 2007 hebben Rijk, betrokken provincies, gemeenten en belangenorganisaties de aftrap gegeven voor het project “Toekomstagenda Markermeer-IJmeer”.

Doel van het project is een lange termijn perspectief op te stellen voor de ontwikkeling van het IJmeer en Markermeer. Het Rijk heeft de provincies Flevoland en Noord-Holland om een dergelijk perspectief gevraagd. Belangrijke aanleidingen hiervoor zijn de diverse ontwikkelingen die op het gebied afkomen en de behoefte deze in samenhang met elkaar te bezien. Zo spelen er op en rond het IJmeer en Markermeer verschillende ontwikkelingen op het gebied van woningbouw, infrastructuur en recreatie, speelt klimaatverandering en de gevolgen daarvan voor het waterbeheer en veiligheid een belangrijke rol en vormen de natuurwaarden en de ontwikkeling daarvan een belangrijke kwestie.

Om te komen tot een integrale visie op de toekomst van het Markermeer-IJmeer zijn er werkgroepen opgericht die zich richten op verschillende deelaspecten. De werkgroep Ruimtelijke Basiskwaliteit richt zich op een aantal onderzoeksvragen met betrekking tot landschap, ruimtelijke kwaliteit en bodemwaarden (aardkunde, archeologie en cultuurhistorie).

1.2 Doel

Dit rapport beoogt inzicht te geven in wat de essentiële landschappelijke kwaliteiten van het gebied zijn: de zgn. kernkwaliteiten. Het komt daarmee tot een definiëring van de onderscheidende identiteit van het gebied.

Vervolgens wordt aangegeven op welke wijze nieuwe ontwikkelingen in het gebied kunnen worden aangewend om de ruimtelijke kwaliteit van het gebied te versterken. Hiertoe worden ontwerpprincipes gepresenteerd die aangeven op welke wijze met nieuwe ontwikkelingen in het gebied kan worden omgegaan. De ontwerpprincipes laten zien op welke wijze ontwikkelingen als de aanleg van vooroevers, eilanden, strekdammen, maar ook woningbouw een bijdrage kunnen leveren aan het versterken van de bestaande kernkwaliteiten en/of nieuwe kwaliteiten aan het gebied kunnen toevoegen.

1.3 Relatie met Parallelspoor Bodemwaarden

Deze landschapsstudie is tegelijkertijd opgesteld met het project “Parallelspoor Bodemwaarden” dat een verdiepingsslag ten aanzien van bodemwaarden (aardkunde, archeologie, cultuurhistorie) heeft gemaakt ten behoeve van de langetermijnvisie voor de ontwikkeling van het IJmeer en Markermeer. In het kader van dit Parallelspoor Bodemwaarden zijn de aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden van gebied uitvoerig beschreven en in kaart gebracht. De resultaten uit deze studie zijn gebruikt in dit rapport en verwerkt in de beschrijving van de kernkwaliteiten en kustidentiteiten. Voor meer gedetailleerde en verdiepende informatie ten aanzien van aardkunde, archeologie en cultuurhistorie in het gebied wordt dan ook verwezen naar het rapport “Inventarisatie Bodemwaarden Markermeer IJmeer” (ADC Heritage, Rapport H 021a, 2007).

1.4 Aanpak en leeswijzer

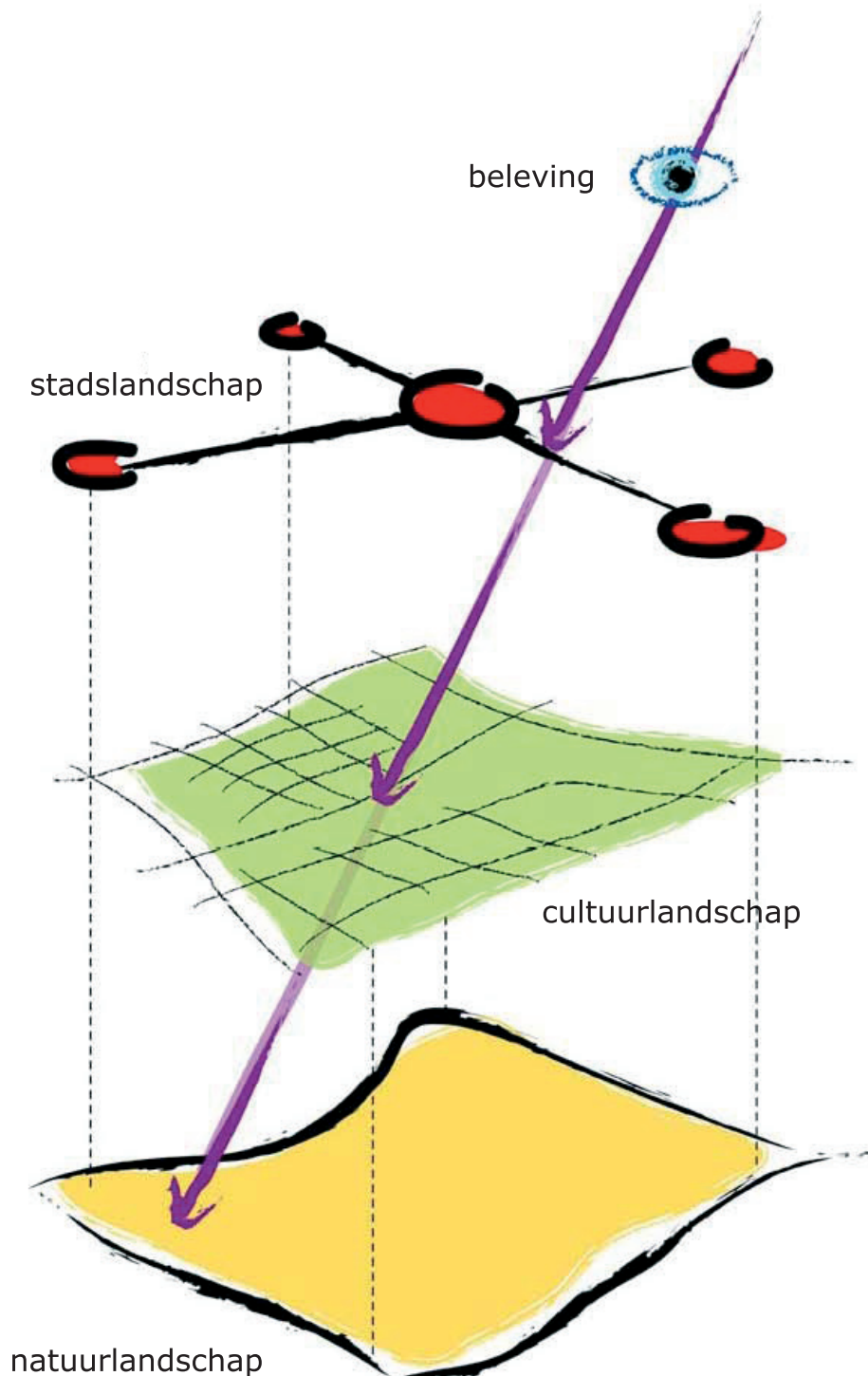
Om het begrip Ruimtelijke Kwaliteit ‘handen en voeten’ te geven is gekozen voor een benadering waarbij het landschap wordt uiteengelegd in verschillende lagen. Hierbij wordt het (huidige) landschap beschouwd als een stapeling van het *natuurlandschap*, het *cultuurlandschap* en het *stadslandschap*. In het volgende hoofdstuk wordt nader ingegaan op de kenmerken van de afzonderlijke lagen. Dwars door de verschillende lagen heen speelt het aspect van *beleving* een belangrijke rol.

Per laag en voor het beleavingsaspect zijn de kernkwaliteiten benoemd en op kaart gezet. Deze reeks van 4 kaarten met legenda vormt daarmee in feite het signalement van het gebied, vormt een weerslag van de identiteit van het Markermeer IJmeer als geheel (hoofdstuk 2).

Op basis van de kernkwaliteiten van het gehele gebied is vervolgens een onderscheid gemaakt naar verschillende *kustidentiteiten*: samenhangende land-water eenheden met een specifieke mix van kernkwaliteiten. Per kustidentiteit zijn de belangrijkste kwaliteiten en kenmerken op kaart gezet en toegelicht in tekst en beeld (hoofdstuk 3).

Daarna worden ontwerpprincipes in beeld gebracht (hoofdstuk 4). De ontwerpprincipes hebben betrekking op bekende en te verwachte ontwikkelingen in het gebied. Per ontwikkeling is aangegeven op welke wijze (locatie, vormgeving) ze een bijdragen kunnen leveren aan het versterken van de kwaliteiten van het gebied. Ook worden de kansen voor nieuwe kwaliteiten in relatie tot de ontwikkelingen benoemd.

2 kernkwaliteiten markermeer-ijmeer

Voor de beschrijving van de kernkwaliteiten van het Markermeer IJmeer is het landschap uiteengelegd in een drietal lagen.

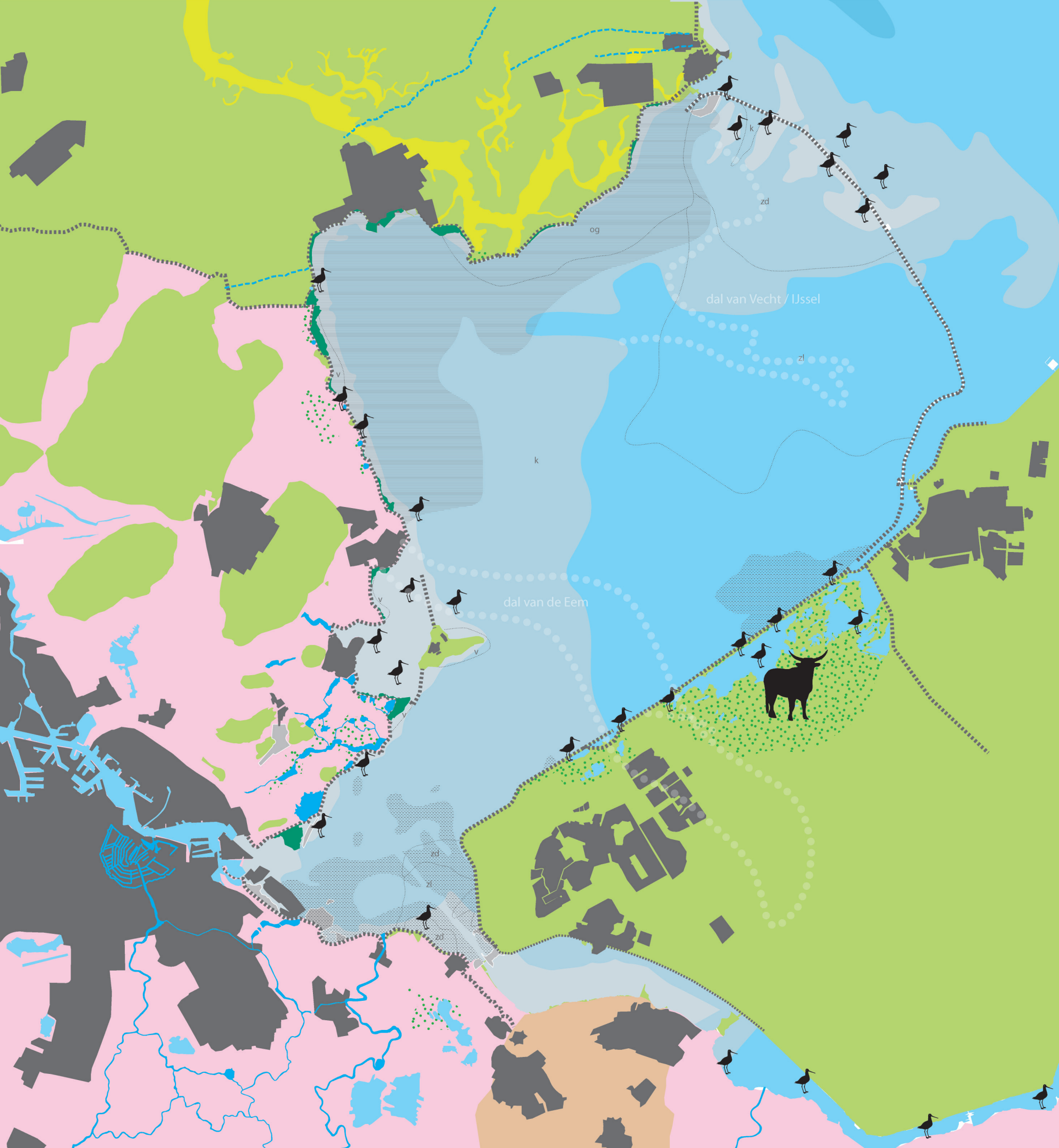
De eerste laag die wordt onderscheiden is die van de ondergrond: de letterlijke basis van het landschap. Deze laag wordt het *natuurlandschap* genoemd en heeft betrekking op de patronen en structuren op het gebied van reliëf, bodem en geomorfologie. Ook de natuurlijke (ecologische) kwaliteiten van het gebied maken hiervan deel uit.

De tweede laag is die van het *cultuurlandschap*. Hierbij gaat het om de wijze waarop de mens het natuurlandschap naar zijn hand heeft gezet en omgevormd tot agrarisch cultuurland. Het zijn vooral de patronen en structuren van occupatie en ontginning die hierbij van belang zijn en hebben geleid tot de verschillende kenmerkende landschapstypen langs het IJmeer en Markermeer.

De derde laag komt vooral in de meer recente geschiedenis tot uitdrukking, waarbij de stedelijke invloedssfeer aan betekenis wint. Deze laag beschrijft het *stadslandschap* dat bestaat uit woon- en werkgebieden, infrastructuur, maar ook het recreatieve gebruik van het water en de kusten.

De drie lagen samen bepalen het beeld van het landschap. De zichtbaarheid en herkenbaarheid van de verschillende lagen verschilt van plek tot plek; op sommige plekken is het natuurlandschap dominant, op andere juist het cultuur- of stadslandschap. Veelal is er sprake van een mix.

Los van de verschillende lagen is het aspect *beleving* onderscheiden. Hierbij gaat het om de wijze waarop het landschap wordt ervaren. De maat van de ruimte, zichtlijnen en landmarks zijn o.a. elementen die daarbij van belang zijn.

NATUURLANDSCHAP - Wetland -

Variatie overgangen land-water

Variatie bodemtypen

- klei
- inversierug
- veengebied
- stuwwal
- k klei en zware zavel
- zl lichte zavel en kleihoudend fijn zand
- zd zand
- v veen
- og oude getijde afzetting

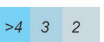
Vooroevers

- oeverlanden

Natuurlijke waterstructuren

- zeeinbraken en voormalige veenrivieren
- kwelplassen
- kreken

Onderwaterlandschap - verborgen verleden

- diepte IJmeer/Markermeer
- contouren van oude rivierdalen
- prehistorisch landschap binnen 10 meter diepte
- gebied met mogelijke bronstijd bewoning

Internationaal wetland

- gebied met natuurwaarden
- Oostvaardersplassen

2.1 Kernkwaliteiten Natuurlandschap

Wetland:

Land en water bepalen in verschillende mengvormen en hoe-danigheden de ondergrond van het gebied. Daarbij is het gebied een belangrijk internationaal nat natuurgebied: een wetland.

Vanuit het Natuurlandschap zijn de volgende kernkwaliteiten benoemd:

2.1.1 Variatie land-water overgangen

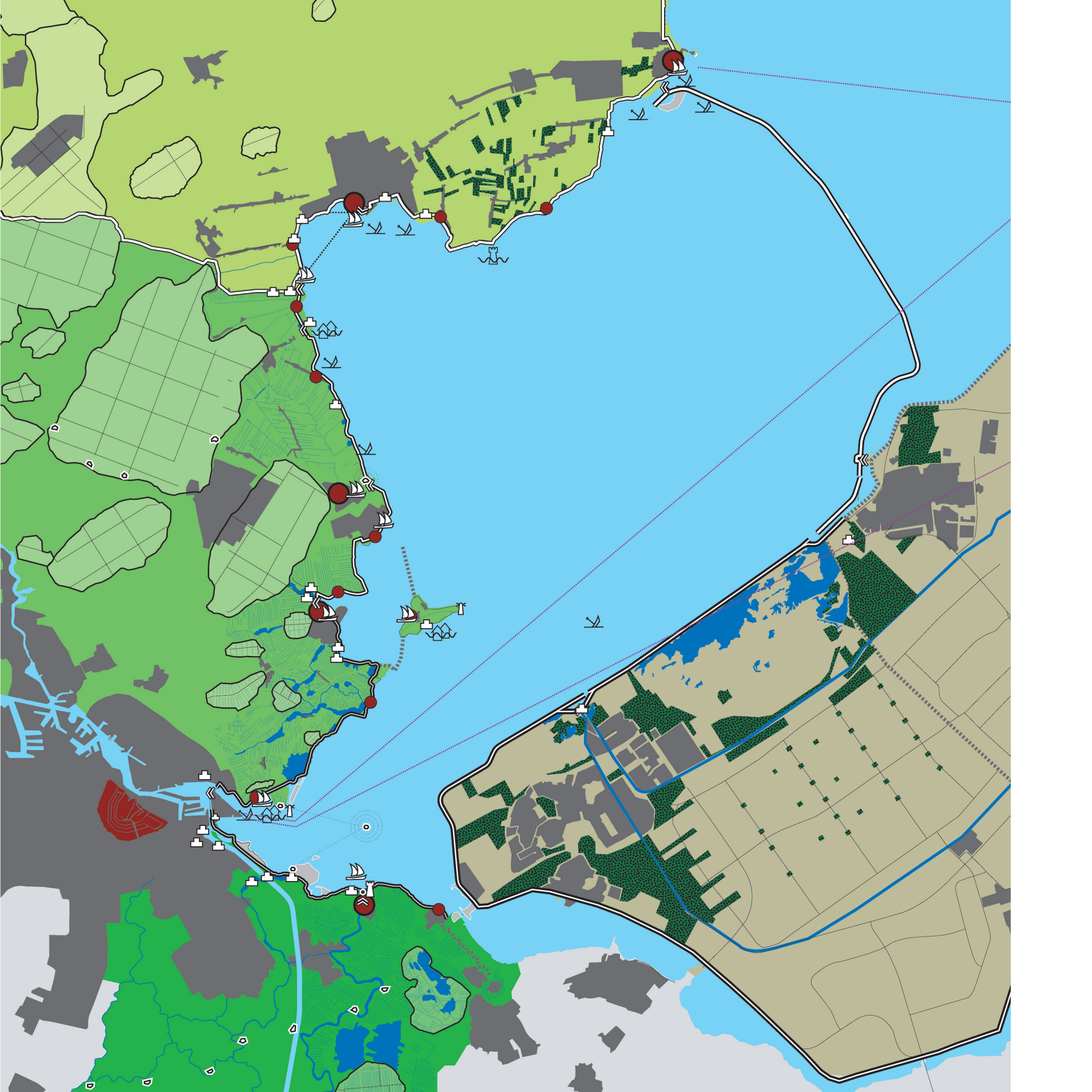
Het gebied kent een grote variatie aan land-water overgan-gen. Voor een belangrijk deel hangt dit samen met een grote variatie aan bodemtypen en geomorfologische structuren in het gebied (klei, veen, inversieruggen etc.). Daaraan gekop-peld zijn er langs de rand van het Markermeer en IJmeer verschillende vormen van natuurlijke waterlopen te vinden zoals veenriviertjes, dieën, kreken en kwelplassen. Buiten-dijks is er plaatselijke sprake van oeverlanden met een sterk natuurlijk karakter.

2.1.2 Natuurgebied van internationale allure

Het Markermeer en IJmeer hebben een belangrijke betekenis als wetland. Voor met name watervogels vervult het gebied een belangrijke functie. Het maakt deel uit van een keten van natte natuurgebieden tussen de Zeeuwse Delta en de Wadden.

2.1.3 Onderwaterlandschap - verborgen verleden

De ontstaansgeschiedenis van het gebied kenmerkt zich door steeds wisselende land-water verhoudingen. Het gehele gebied is van archeologische hoge waarde. Door de latere afdekking met veen en klei is een uniek bedekt en goed ge-conserveerd prehistorisch landschap met lokaal sporen van menselijke bewoning uit verschillende perioden ontstaan. Door de diepteligging (tussen 10 meter oost en 20 meter west) zullen de sporen niet gemakkelijk ontdekt worden. Slechts op enkele plaatsen ligt dit prehistorische landschap binnen 10 meter. In de Hoornse Hop en langs de West Friese kust liggen oude getijdenafzettingen in de bovenste 80 cm waar mogelijke bewoning uit de Bronstijd ligt. In de ondergrond zijn sporen te vinden van de oude lopen van IJssel en Eem die in noordwestelijke richting afstroom-den. Deze structuren liggen verborgen onder zowel het nieu-we land, het water van het Markermeer als de landschappen van Noord-Holland en zijn van aardkundig belang.

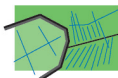

CULTUURLANDSCHAP - Zuiderzee vs het Nieuwe Land -

Variatie aan cultuurlandschappen

West Friesland

Waterland

Vechtstreek

Flevoland

Zuiderzeehistorie / Watererfgoed

Zuiderzeesteden

Zuiderzeedorpen / verdrongen dorp

Westfriese omringdijk

IJsselmeerdijk / Zuidpolderzeedijk / Hoogedijk

Uitdammerdijk / Waterlandse Zeedijk

Diemerzeedijk / dijk bij Muiden

historische haven

vuurtoren

sluis

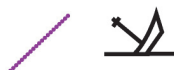
gemaal

kasteel / verdrongen kasteel

Stelling van Amsterdam met indicatief schootsveld

historische vaarroute / scheepswrak

Het Nieuwe Land / Watererfgoed

Oostvaardersdijk

Houtribdijk

sluis

gemaal

2.2 Kernkwaliteiten Cultuurlandschap

Zuiderzee vs Nieuwe land:

Het contrast tussen het oude en nieuwe land vormt het meest in het oogspringende kenmerk van deze laag. Een contrast zowel in ruimtelijke zin (kleinschalig vs grootschalig) als in historisch-culturele zin (zuiderzeegeschiedenis vs de ontginning van het nieuwe land).

Vanuit het Cultuurlandschap zijn de volgende kernkwaliteiten benoemd:

2.2.1 Variatie aan cultuurlandschappen

De landschappen rondom het Markermeer-IJmeer kenmerken zich door een grote variatie. Opvallend is het contrast tussen het 'oude' en het 'nieuwe' land: de veen- en kleilandschappen van Noord-Holland versus de Flevopolders. Daarbinnen zijn vervolgens verschillende landschappen te onderscheiden zoals Waterland, West-Friesland, de Oostvaardersplassen, het polderland en de Vechtstreek. Elk van deze gebieden heeft zijn eigen karakteristiek en is herkenbaar als een bijzondere cultuurlandschap.

2.2.2 Zuiderzeehistorie

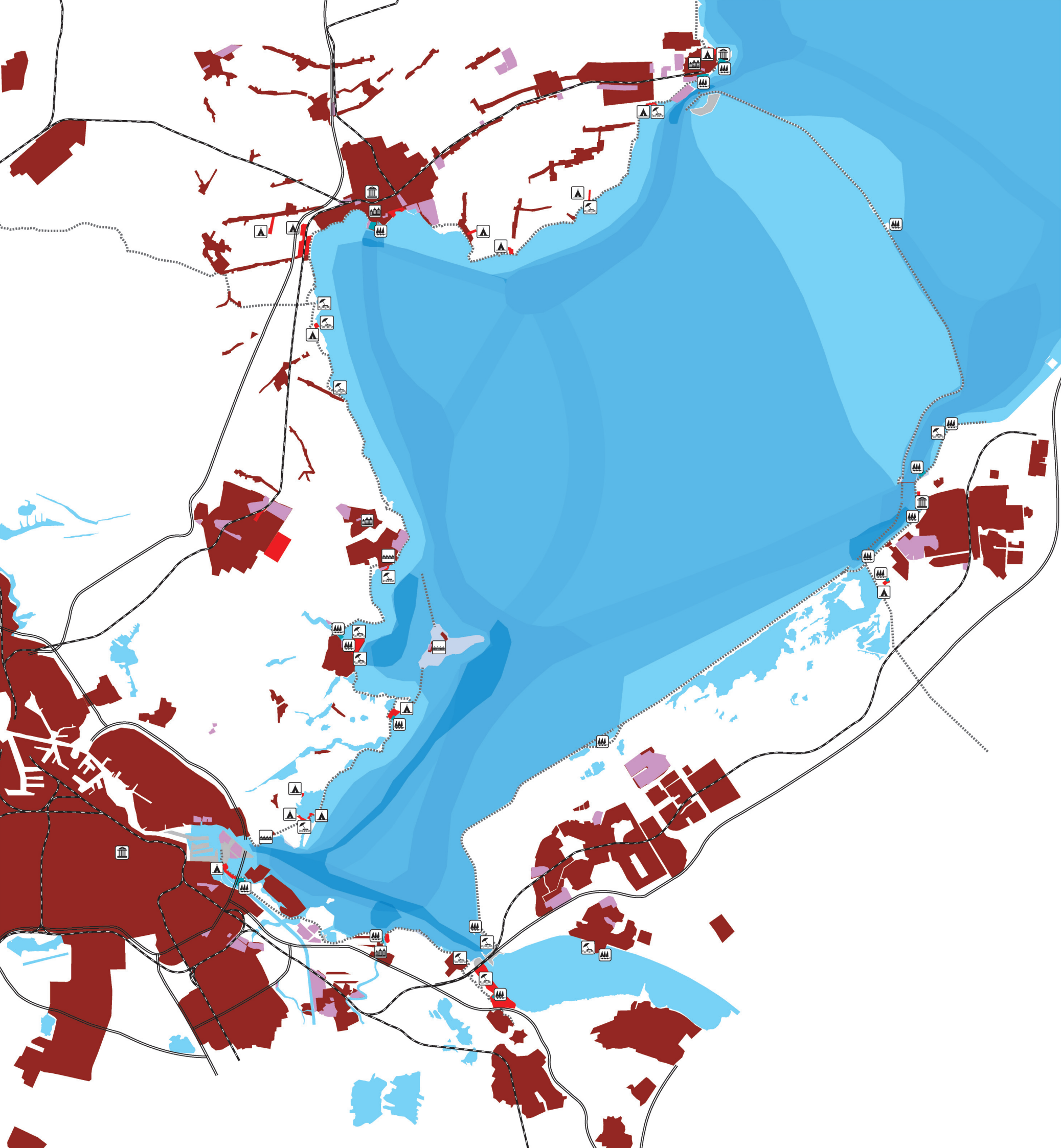
Voor het oude land speelt de Zuiderzeehistorie een belangrijke rol. Het gebied is rijk aan verschillende vormen van watererfgoed dat hieraan gerelateerd is. Voorbeelden hiervan zijn de historische kustlijn, de havenstadjes, maar ook elementen als dijken, kolken, gemalen, vuurtorens etc. dragen bij aan de herkenbaarheid van het gebied als voormalige Zuiderzeekust.

Dwars door het IJmeer verloopt de Stelling van Amsterdam. Het Fort aan het Pampus had rondom een vrij schootsveld en diende ter verdediging van de havenmond van Amsterdam. Ook nabij het Vuurtoreneiland en nabij de Diemerzeedijk zijn nog sporen te vinden van oude fortificaties. Het IJmeer en Markermeer zijn een wetenschappelijke schatkamer vol met scheepswrakken die getuigen van de (Nederlandse) scheepvaartgeschiedenis en scheepsbouwtraditie. Ze kunnen verspreid over het gehele gebied voorkomen. De bekende locaties zijn op kaart aangegeven. In het rapport van het parallelspoor bodemwaarden is de verwachting op kaart weergegeven.

Voor de kust van Noord-Holland bevindt zich een zone met resten van 'verdrongen' eerdere bewoning, dijken en verkalvingen. De omvang en aard ervan zijn onzeker. Concrete aanwijzingen ervoor bevinden zich bij polder IJdoorn, rond Marken, bij Etersheim en bij Wijdenes. In het bodemwaardenrapport worden ook de overige mogelijke gebieden op kaart aangegeven.

2.2.3 Het Nieuwe Land

Het nieuwe land van de grootschalige droogmakerijen van Flevoland vormt een opvallend contrast met het oude land. Dit nieuwe landschap is door zijn schaal, vormgeving en inrichting herkenbaar als "nieuw gemaakt land" – de drooggemaakte zee en heeft een sterk eigen identiteit. Elementen als lange, rechte dijken, grote boscomplexen en windmolens onderstrepen het bijzondere, grootschalige, karakter van het gebied.

STADSLANDSCHAP - Waterpark -

Stad en dorp aan het water

- wonen
- werken
- recreëren

Waterrecreatiegebied van formaat

- < 0,5 vaartuigen per km²
- 0,5 - 2 vaartuigen per km²
- 2 - 4 vaartuigen per km²
- 5 - 7 vaartuigen per km²
- > 7 vaartuigen per km²

Attractieve kust

- verblijfsrecreatie
- jachthaven
- museum
- strand
- historische stadjes
- historische dorpjes

2.3 Kernkwaliteiten Stadslandschap

Waterpark:

Het landschap van Markermeer en IJmeer heeft een belangrijke betekenis voor de stad en de stedeling: een groot open gebied als voor- en achtertuin van de stad, met een groot water-recreatief potentieel: een waterpark.

Vanuit het Stadslandschap zijn de volgende kernkwaliteiten benoemd:

2.3.1 Stad en dorp aan het water

Het water vormt een belangrijke woon-kwaliteit. Langs de randen van het IJmeer en Markermeer liggen tal van grotere en kleinere kernen: van de metropool Amsterdam tot het gehucht Durgerdam.

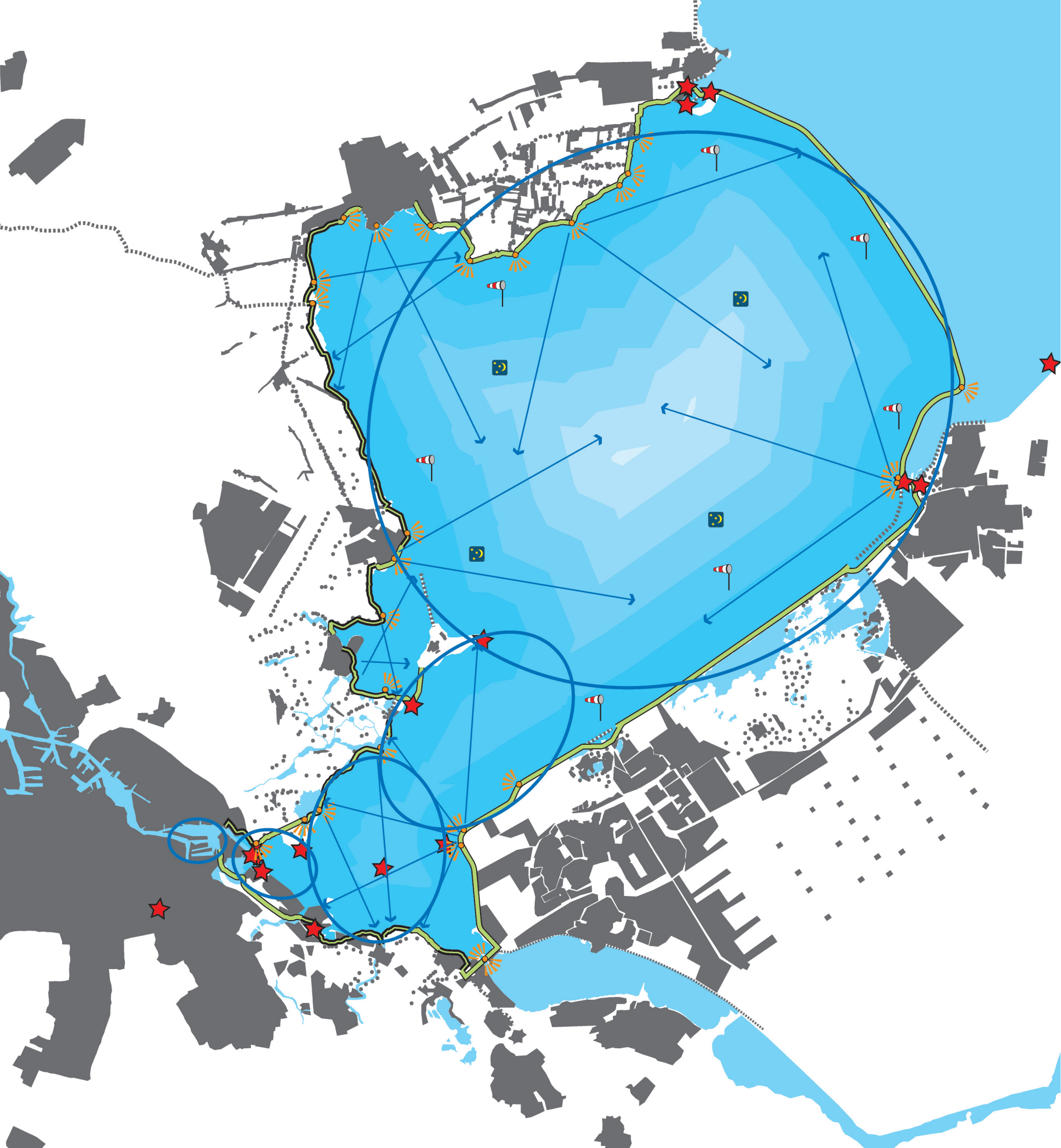
Het water vormt een bijzondere kwaliteit van de leefomgeving van vele duizenden omwoners. Op het hoge schaalniveau speelt dit doordat het Markermeer-IJmeer als het ware de achtertuin van Amsterdam vormt: een grote open ruimte die tot in de stad doorloopt. Op een lager schaalniveau speelt het een rol als uitzicht en decor voor de verschillende dorpen en stadjes die langs de oevers van het water zijn gesitueerd.

2.3.2 Waterrecreatie gebied van formaat

Het grote wateroppervlak van IJmeer en Markermeer vormt een uniek waterrecreatie-gebied. De ligging ten opzichte van de sterk verstedelijkte Noordvleugel van de Randstad maakt het extra bijzonder – vanaf Amsterdam CS zijn de vele honderden vierkante kilometer water bevaarbaar. Het IJ, IJmeer, Markermeer, Randmeren en IJsselmeer vormen een samenhangend netwerk van grote watereenheden die een bijzondere kwaliteit voor de recreatievaart betekent.

2.3.3 Attractieve kust

Langs de kust van het Markermeer en IJmeer is sprake van een gevarieerd aanbod van attracties. Diverse historische binnensteden, havens, musea, strandjes en recreatie- en natuurgebieden liggen verspreid langs de randen van het meer.

BELEVING - De Horizon -

Weidsheid en leegte

 afstand tot dichtst bijzijnde kust (stappen van 2km)

 opgaande elementen (beplanting en bebouwing)

 zichtlijnen

 sequentie van groter wordende ruimtematen

Rust en duisternis

 plekken met weinig lichtvervuiling

Landmarks en silhouetten

 weg op dijk

 fietspad op dijk

 voetpad op dijk

 bijzonder panorama

 landmark

Weer en wind

 plekken waar weer en wind vrij spel hebben

2.4 Kernkwaliteiten Beleving

Horizon:

De grote maat van het wateroppervlak met de soms lege horizon geven het gebied een uniek karakter, waarbij rust, ruimte en duisternis de trefwoorden zijn.

2.4.1 Weidsheid en leegte

De maat van de ruimte vormt een belangrijke kwaliteit van het gebied. De grote watervlakte maakt verre zichten mogelijk en geeft een beleving van leegte – een ruimtelijks schaars fenomeen in ons land. De maat van de ruimte is op bepaalde plekken zo groot dat de overkant van het water achter de horizon verdwijnt en er een beleving van einde-loosheid is.

Een bijzonder aspect van de beleving van de ruimte is dat er sprake is van een opeenvolging van steeds groter wordende ruimtematen. Het water heeft een soort trechtervorm, waarbij het IJ zich verwijdt tot het IJmeer, dat vervolgens steeds breder wordt richting Markermeer. Nog grotere ruimtematen worden in het IJsselmeer en vervolgens op de Waddenzee en Noordzee gevonden.

2.4.2 Rust en duisternis

Het Markermeer-IJmeer is een gebied van rust en duisternis. Door het ontbreken van belangrijke geluid- en lichtveroorzakers op het water kan het op en langs het water nog relatief donker en stil zijn: een bijzondere kwaliteit zo dicht bij de stad.

2.4.3 Landmarks en silhouetten

Vanaf het water zijn het de silhouetten en markante objecten die de randen markeren en de oriëntatie bepalen. Rondom het water liggen verschillende markante landmarks (zendmast Lelystad, Rembrandtoren, Paard van Marken) en bijzondere dorps- en stadssilhouetten (Durgerdam, Schellinkhout, Hoorn en Volendam).

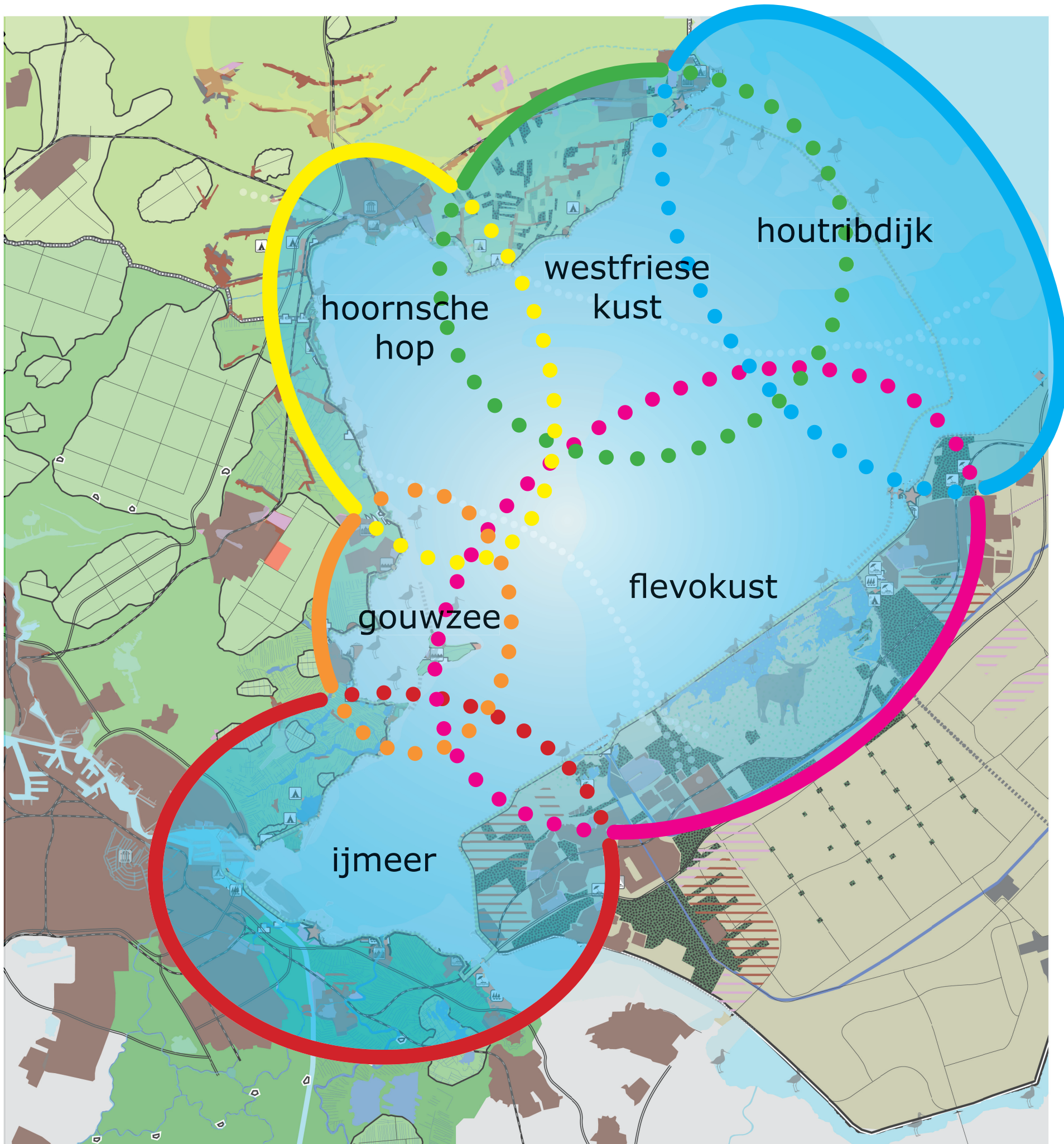
Vanaf de hoger gelegen dijken heeft men een goed zicht op het open water aan de ene zijde en het land aan de andere zijde van de dijk. Op plekken waar de dijk een markante knik maakt is sprake van een breed panorama over het water.

2.4.4 Weer en wind

Het Markermeer-IJmeer is een gebied waar de elementen nog relatief vrij spel hebben. Weer en wind spelen hier een belangrijke rol bij de beleving van het landschap.

Het water kent verschillende verschijningsvormen en kleuren al naar gelang het weer en de wind – van een vlakke blauwe spiegel tot beukende golven tegen de dijk.

Het weer en de seizoenen zijn zichtbaar en voelbaar en leiden tot een steeds andere beleving van het landschap. Een breed panorama van stapelwolken tegen een blauwe lucht met verre zichten – een naderende onweerslucht – een grijze, nevelige lucht die de overkant aan het zicht onttrekt – ijs op het meer: sterk verschillende beelden van het zelfde landschap.

3 kustidentiteiten

Land en water bepalen het landschap van het Markermeer-IJmeer. De vorm van het water wordt bepaald door de randen van het land en het land ontleent zijn karakter mede aan het aangrenzende water. Om grip te krijgen op de variatie binnen het gebied zijn daarom "kustidentiteiten" benoemd. Het woord kust duidt op een combinatie en samenhang van land en water.

De in het vorige hoofdstuk beschreven kernkwaliteiten vormen de basis voor de onderscheiden kustidentiteiten. De kustidentiteiten kunnen gezien worden als een samenhangend gebied van land en water met een bepaalde specifieke mix van kernkwaliteiten die zich onderscheidt van de andere kusten. Naast de zichtbare patronen en elementen vanuit het natuurlandschap, cultuurlandschap en stadslandschap speelt daarbij ook het aspect van zichtbaarheid een rol: het al dan niet zichtbaar zijn van de overkant van het water.

Vanaf de landzijde gezien is er een belangrijk onderscheid te maken tussen de verschillende landschapstypen nl. Waterland, West-Friesland, Flevoland, De Vechtstreek en de regio Amsterdam. Voor de toekomst geldt dat de onderscheidende karakteristieken van de verschillende landschappen behouden en zonodig versterkt moeten worden.

Vanuit het water gezien zijn er verschillende watereenheden te onderscheiden: het IJmeer, de Gouwzee, het Hoornsche Hop en het Markermeer zelf als grootste watereenheid. De weidsheid van het water is een unieke belevings- en gebruikskwaliteit (recreatievaart) die behouden dient te blijven.

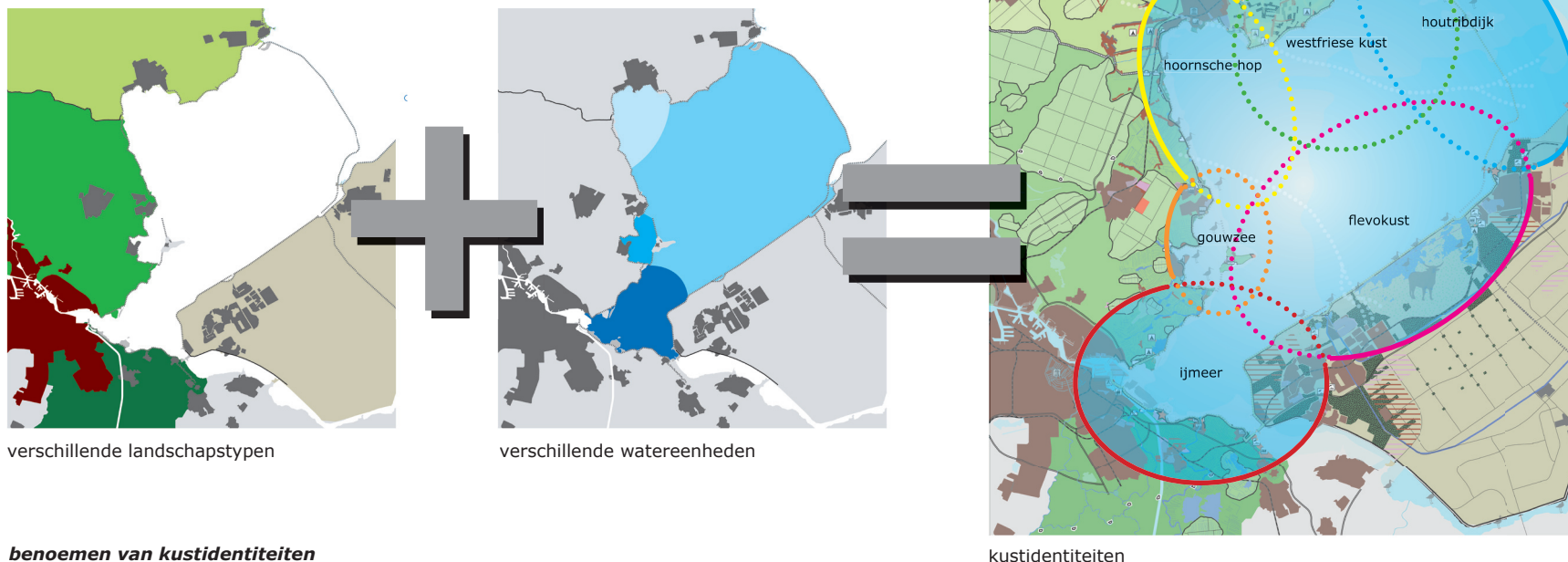
Wanneer land en water in samenhang worden gezien dan valt op dat er gebieden zijn waarbij de 'overzijde' van het water goed zichtbaar is en mede bepalend voor het karakter van het gebied, en dat er gebieden zijn waarbij de overzijde op zo'n grote afstand ligt dat er van een visuele relatie niet of nauwelijks sprake is. Zo is vanaf de randen van het IJmeer de overzijde vrijwel altijd zichtbaar en mede beeldbepalend, terwijl vanaf de Westfriesse kust nauwelijks iets zichtbaar is van de Flevokust en beide elkaar dus ook vrijwel niet beïnvloeden. Om deze reden is een indeling in kustidentiteiten gemaakt waarbij de onderscheidende kenmerken van zowel land als water zijn meegenomen en waarbij het aspect van zichtbaarheid van de overzijde is meegenomen. Een kustidentiteit is daarmee een ruimtelijk en visueel samenhangend land-water gebied met een specifieke combinatie van kernkwaliteiten.

De volgende kustidentiteiten worden onderscheiden:

1. Het IJmeer
2. De Gouwzee
3. Het Hoornsche Hop
4. De Westfriesse Kust
5. De Houtribdijk
6. De Flevokust

Per kustidentiteit worden in dit hoofdstuk de belangrijkste kwaliteiten en kenmerken op kaart gezet en toegelicht in tekst en beeld. In een grijs kader is voor elke kustidentiteit een koers geschetst: wat zijn de belangrijkste te behouden en te versterken kwaliteiten en waar liggen kansen voor de ontwikkeling van eventuele nieuwe kwaliteiten. De koers per kustidentiteit vormt een nadere uitwerking van de algemene uitgangspunten:

- behoud openheid en weidse vergezichten op het water
- behoud en versterken verschillen tussen kustidentiteiten

A Natuurlandschap: - Wetland -

1. Variatie land-water overgangen

- Bodemtypen

- klei

- inversierug

- veen
- kl

zl

zd

og

v

Bodem Markermeer

- klei en zware zavel

- lichte zavel, kleihoudend zeer fijn zand

- zand

- oude getijde afzetting

- veen

- Natuurlijke oevers

- oeverlanden

- luwte dammen

- Natuurlijke waterstructuren

- zeeinbraken

- voormalige veenrivieren

- kwelplassen

2. Onderwaterlandschap - verborgen verleden

- waterdiepte

3. Internationaal wetland

- gebied met natuurwaarden

B Cultuurlandschap: - Zuiderzee vs. het Nieuwe Land -

1. Variatie aan cultuurlandschappen

- Westfriesland

- Waterland

- Vechtstreek

- Flevoland

2. Zuiderzeehistorie / Watererfgoed

- Nederzettingen

- Zuiderzeesteden

- Zuiderzeedorpen

- Waterstaat

- Westfrieze Omringdijk

- IJsselmeerdijk/Zuidpolderzeedijk/Hoogedijk

- Waterlandse Zeedijk

- Diemerzeedijk/Dijk bij Muiden
- gemaal/molen

- Nautisch erfgoed

- Historische haven

- Vuurtoren

- Sluis

- Militair

- Kasteel

- Stelling van Amsterdam

- Verdwenen Noord Holland

- verdronken dorp

- verdronken kasteel

- verdwenen dijk

3. Het nieuwe land / Watererfgoed

- Waterstaat

- Oostvaardersdijk

- Houtribdijk
- gemaal

- sluis

- voormalig werkeiland

C Stadslandschap: - Waterpark -

1. Stad en dorp aan het water

- - wonen
- - werken
- - recreëren

2. Waterrecreatie gebied van formaat

- - dichtheid vaartuigen (indicatief)

3. Attractieve kust

- - verblijfsrecreatie
- - jachthaven
- - museum
- - strand
- - beschermd stad/dorpgezicht

D Beleving: - De Lege Horizon -

1. Weidsheid en leegte

- - afstand tot de kust (stappen van 2 km)

2. Rust en duisternis

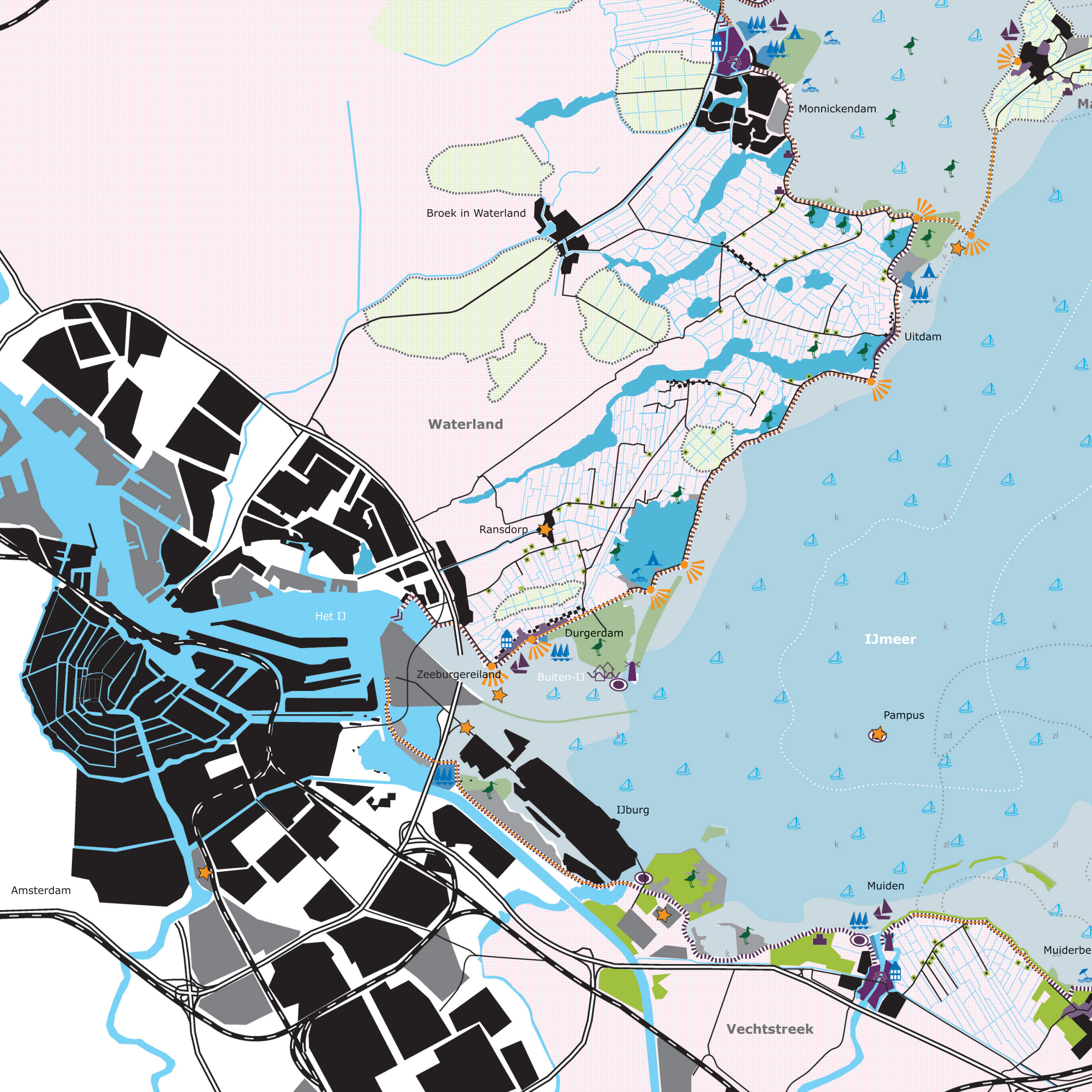
- - plekken met weinig lichtvervuiling

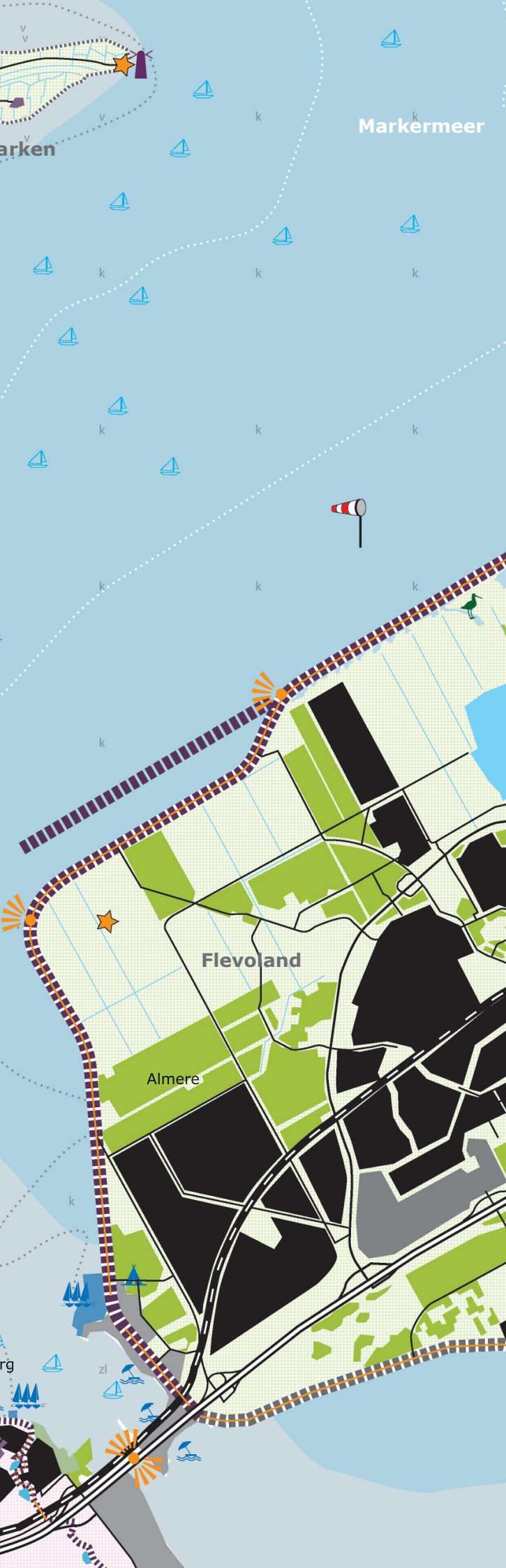
3. Landmarks en silhouetten

- - landmarks
- - weg op de dijk
- - fietspad op de dijk
- - voetpad op de dijk
- - bijzonder panorama

4. Weer en wind

- - plekken waar weer en wind vrijspel hebben

- *Behoud van de zichtbaarheid van de trechtervormige monding van het IJ en de sequentie van steeds groter wordende watervlakten.*
- *Behoud en versterking van het onderscheid van de drie verschillende kusten: Waterland, Vechtstreek, Flevoland*
- *Benutten van de stedelijke dynamiek rondom Amsterdam voor het creëren van nieuwe stedelijke en recreatieve kwaliteiten*

De kustidentiteit strekt zich uit van Amsterdam tot aan Marken. De randen van Waterland, de Vechtstreek en Zuidelijk Flevoland maken onderdeel uit van dit gebied. Het westelijke deel bevindt zich binnen de stedelijke agglomeratie van Amsterdam.

Natuurlandschap

Kenmerkend voor het IJmeer is de trechtervorm. Vanuit Amsterdam wordt het water steeds breder. Deze sequentie van toenemende ruimtematen zet zich voort tot aan de Noordzee: Het IJ, Buiten-IJ, IJmeer, Markermeer, IJsselmeer, Waddenzee, Noordzee. Vooral in Waterland bestaan er sterke relaties tussen het binnendijkse en buitendijkse deel, waarbij land en water sterk met elkaar zijn verweven. De zogenaamde 'dieën' zijn oude zee-inbraken die diep doordringen in dit veengebied. Daarnaast kent Waterland een aantal grote buitendijks gelegen oeverlanden zoals de Polder IJdoorn en De Nes. Waterland kent bijzondere natuurwaarden, vooral voor water- en weidevogels. Langs de zuidelijke oever van het IJmeer vormen de Vecht en (in mindere mate) de Diem en Gaasp een ruimtelijke en ecologische verbinding met het achterland.

Cultuurlandschap

Het IJmeer vormt de historische toegang van Amsterdam met de wereldzeeën. Het Paard van Marken en het lichtbaken op het Vuurtoreneiland waren in oude tijden belangrijke oriëntatiepunten op de route van en naar de Amsterdamse haven.

Het IJmeer wordt omgeven door drie verschillende cultuurlandschappen: Waterland, de Vechtstreek en Zuidelijk Flevoland. Zowel op het land als vanaf het water zijn de verschillen tussen de landschapstypen duidelijk waarneembaar.

Waterland is een open waterrijk landschap, waarbij de beplante erven de weinige opgaande elementen vormen. Te midden van dit weidegebied bevinden zich enkele diepe droogmakerijen van ingepolderde zee-inbraken. De Waterlandse Zeedijk kent een slingerend tracé met een aantal markante knikken. Langs deze dijk liggen de langgerekte dorpen Durgerdam en Uitdam. Met name Durgerdam vormt een authentiek vissersdorp met tientallen houten huizen langs de dijk. In de zuidelijke punt van polder IJdoorn zijn de resten gevonden van het verdronken dorp IJdoren.

Langs de zuidelijke kust van het IJmeer bevinden zich een aantal grote boscomplexen. Vanaf het water gezien heeft het landschap daardoor een besloten karakter, dat nog wordt versterkt doordat de dijk tussen Muiden en Muiderberg over grote lengte is beplant. Het stadje Muiden aan de Vecht kent een bijzondere cultuurhistorische rijkdom met het Muiderslot, vestingwerken, sluis en een fort. Midden in het IJmeer ligt het Fort bij het Pampus, dat deel uitmaakt van de stelling van Amsterdam.

Het jonge landschap van Flevoland verschilt sterk van het landschap langs de Noord-Hollandse kust. De dijk kent een recht tracé met slechts flauwe bochten. De oevers zijn met steen bekleed en het dijkprofiel is breed met een flauw talud. Achter de dijk liggen de grote boscomplexen van de Pampus.

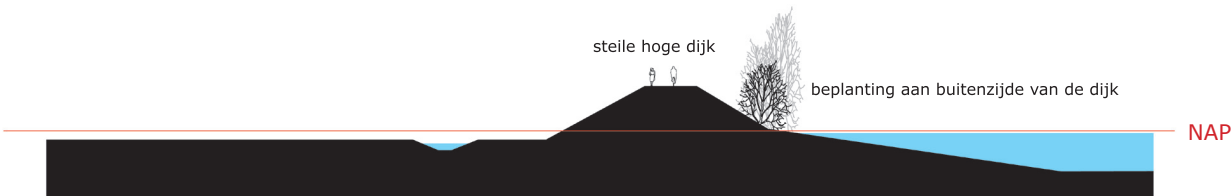
Stadslandschap:

Rondom Amsterdam en Almere is er sprake van een hoge stedelijke dynamiek. Met de ontwikkeling van IJburg I en II en mogelijk Almere Pampus buitendijks worden er de komende jaren nieuwe stadsdelen in het IJmeer ontwikkeld.

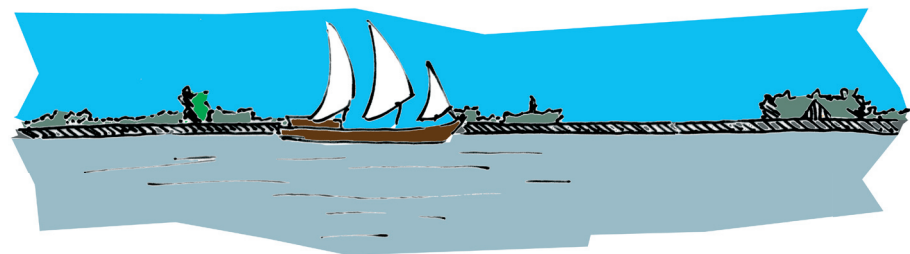
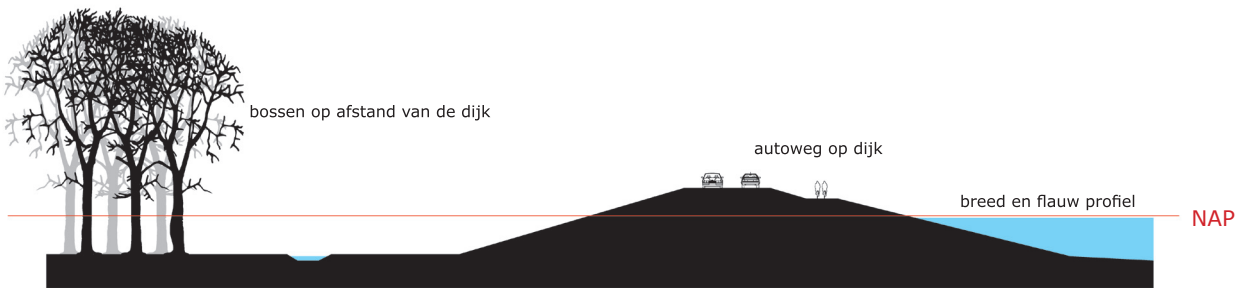
Waterlandse Zeedijk

Dijk bij Muiden

Oostvaardersdijk (t.h.v. Pampushout)

Waterland vanaf het water: verspreide erven in de leegte

De Vechtstreek vanaf het water: groene kust

Almere vanaf het water: sky-line boven het groen

Ook Almere wil haar relatie met het IJmeer versterken. Door woningen te bouwen in of aan het IJmeer krijgt de stad haar gewenste gezicht aan het water. Behalve de hoogdynamische gebieden rondom Amsterdam en Almere kent het gebied ook luwe delen. Waterland is uitgesproken landelijk en functioneert als de ‘achtertuin’ van Amsterdam, waar de inwoners van de stad kunnen recreëren. Ook het gebied rondom Muiden is grotendeels vrij van verstedelijking, hoewel het doorsneden wordt door grote infrastructuur: snelweg, spoor, Amsterdam Rijnkanaal en hoogspanningsleidingen. Grootschalige voorzieningen voor waterrecreatie bevinden zich bij Muiden, Almere (Muiderzand) en ten noorden van Uitdam.

Beleving

Een belangrijk kenmerk van het IJmeer is de trechtervorm. Vanuit Amsterdam wordt het water steeds breder om voorbij Marken over te gaan in het weidse Markermeer. Het IJmeer is relatief smal zodat het land aan de overzijde onder de meeste omstandigheden duidelijk zichtbaar is. Nabij Amsterdam veroorzaken het Zeeburgereiland (jaren '50), strekdammen en infrastructuur een fragmentatie van het IJmeer. De oriëntatie is daardoor lastig, de trechtervorm minder goed herkenbaar en de historische toegang van Amsterdam naar zee is moeilijk afleesbaar aan het landschap. Het landschap en het water laten zich goed beleven vanaf de hoger gelegen dijken. De Waterlandse Zeedijk is alleen toegankelijk voor fietsers. De Oostvaardersdijk en een deel van de dijk bij Muiden zijn ook toegankelijk voor auto's. De skyline van Amsterdam telt diverse landmarks (Rembrandtoren, Hemcentrale, Hoogspanningsmasten, Heermabrug) Andere belangrijke oriëntatiepunten zijn Pampus, de windmolens bij Pampushoek, de drie windmolens op de dijk bij Marken en het Paard van Marken. De Hollandse Brug vormt de verbinding tussen het oude en het nieuwe land. Door geluidschermen, vangrails en beplanting is de overgang naar de polder niet meer duidelijk beleefbaar.

Durgerdam

Uitdammerdie

Uitdammerdijk bij het Kinselmeer

Kust bij Muiden

IJburg

Skyline Amsterdam met Rembrandtoren en Heermabrug

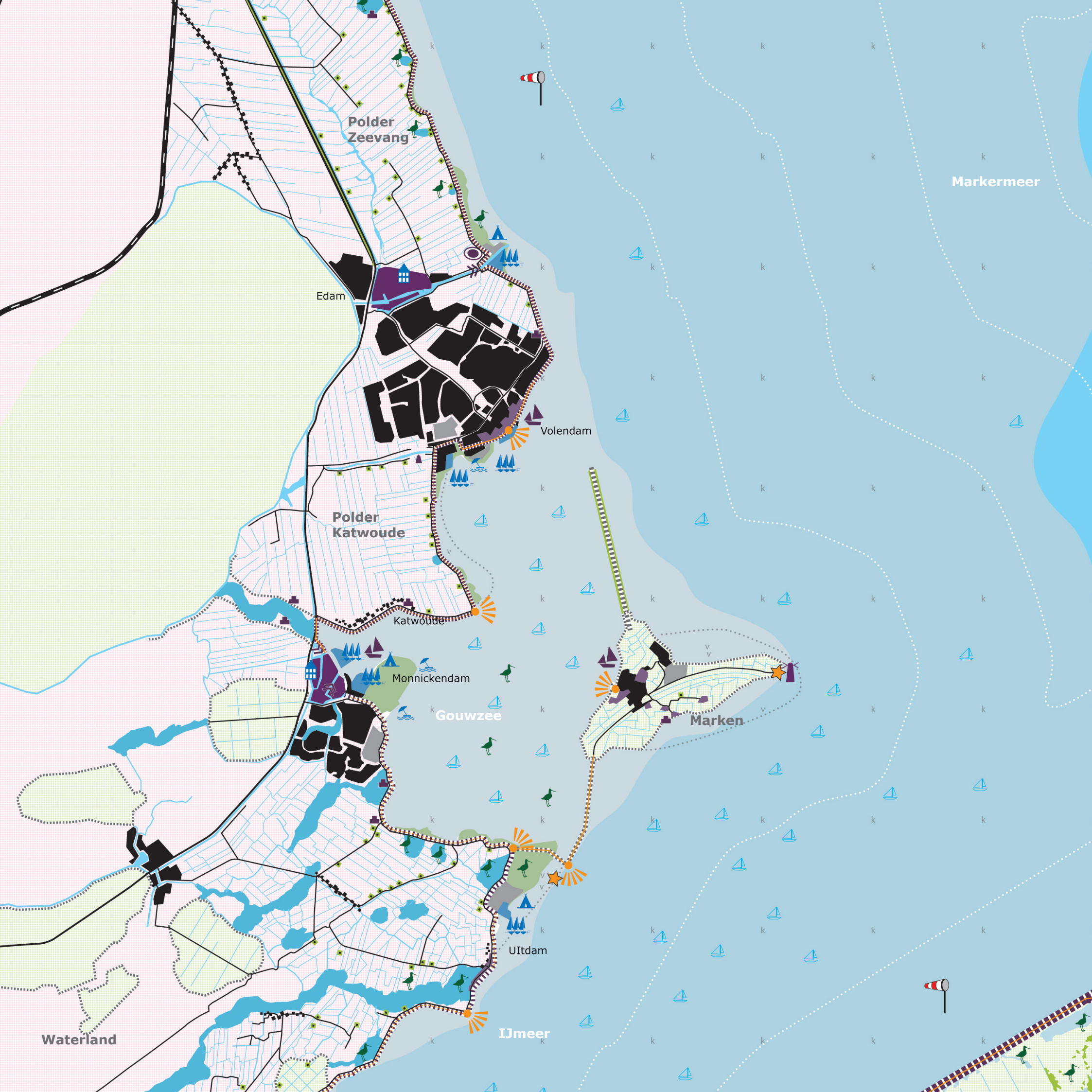
Vuurtoreneiland

Pampus

Paard van Marken

Polder
Zeevang

Edam

Volendam

Polder
Katwoude

Katwoude

Monnickendam

Gouwzee

Marken

IJtdam

IJmeer

Markermeer

Waterland

- *Behoud van de herkenbaarheid van de Gouwzee als afzonderlijke watereenheid van beperkte omvang*
- *Behoud van de herkenbaarheid van Marken als eiland en het bijzondere dorpssilhouet*
- *Behoud en versterking van de natuurwaarden gerelateerd aan het ondiepe heldere water*
- *Behoud en versterking van de karakteristieke elementen van de Zuiderzee-historie: zoals Monnickendam, Volendam en Marken*

De Gouwzee is een duidelijk begrensde watereenheid. Het wordt door het voormalige eiland Marken afgescheiden van het Markermeer. Aan de zuid- en westkant maakt de kustzone van Waterland en de stad Monnickendam deel uit van deze kustidentiteit. De noordelijke begrenzing wordt gevormd door de Polder Katwoude en het vissersdorp Volendam.

Natuurlandschap

Oorspronkelijk was de plek waar nu de Gouwzee ligt een veen- en kleigebied. Door het afkalven van land ten gevolge van het oprukken van de Zuiderzee ontstond er een groot meer waarbij Marken werd afgesneden van het vasteland. De Gouwzee wordt gekenmerkt door ondiep en helder water. Het meer heeft daardoor belangrijke natuurwaarden. De kust van Waterland kent sterke relaties tussen het binnendijkse en het buitendijkse gedeelte. Sporen van oude zee-inbraken dringen vanaf de kustzone diep door tot in Waterland. Voor de dijk bevindt zich een langgerekte reeks van smalle oeverlanden. De relatie tussen land en water is in de Polder Katwoude minder sterk. De kustlijn is scherp: oeverlanden en grote zee-inbraken komen er niet voor.

Cultuurlandschap

De Gouwzee wordt omgeven door een drietal cultuurlandschappen: Marken, Waterland en Polder Katwoude.

Marken was tot 1957 een eiland, sindsdien is het via een dijk verbonden met het vasteland. De oorspronkelijke bebouwing van Marken bestaat uit houten huizen, die zich concentreren op kunstmatige verhogingen: werven.

De Havenbuurt en de Kerkbuurt vormen de twee belangrijkste werven op het eiland. De historische haven was vroeger vooral in gebruik bij vissers. Opgaande elementen zoals bebouwing en beplanting concentreren zich op het westelijk deel van eiland. Het oostelijk deel is vrijwel leeg, waardoor Het Paard van Marken als enige afsteekt tegen de lege horizon. Ten noorden van Marken ligt een lange strekdam, die vooruitlopend op de inpoldering van de Markerwaard is aangelegd tussen 1941 en 1943. Dwars door Marken bevinden zich nog sporen van de mislukte aanleg van het Goudriaankanaal uit 1828. Dit kanaal was bedoeld om Amsterdam een betere verbinding met de zee te geven, waarbij de ondieptes van het Pampus werden omzeild.

De Waterlandse kust ten oosten van Monnickendam is een open en waterrijk landschap. De damstad Monnickendam kent een fraaie historische binnenstad en haven.

Polder Katwoude is een open agrarisch veenlandschap. De meeste beplanting en bebouwing concentreren zich direct achter de dijk. De Hooge Dijk kent een rechtlijnig verloop met enkele markante knikken zoals de Hoek van de Noord. Aan de noordkant van de Gouwzee ligt het voormalige vissersdorp Volendam. De oorspronkelijke bebouwing concentreert zich langs de dijk. Het centrum bevindt zich ter hoogte van de oude vissershaven.

Stadslandschap

Stedelijk dynamiek concentreert zich rondom Monnickendam en Volendam/Edam. Deze laatst genoemde twee plaatsen zijn inmiddels aan elkaar gegroeid. Volendam, Marken

en Monnickendam trekken jaarlijks duizenden toeristen. Grootschalige recreatieve voorzieningen bevinden zich bij Monnickendam (jachthaven, recreatiegebied Hemmeland) en bij Volendam (Marina Volendam). De Gouwzee is één van de drukste vaarrecreatiegebieden van het IJsselmeer.

Beleving

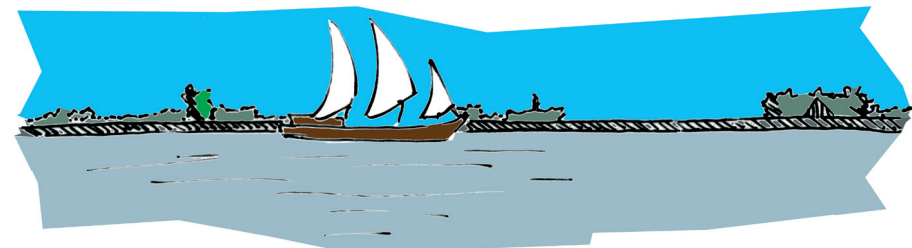
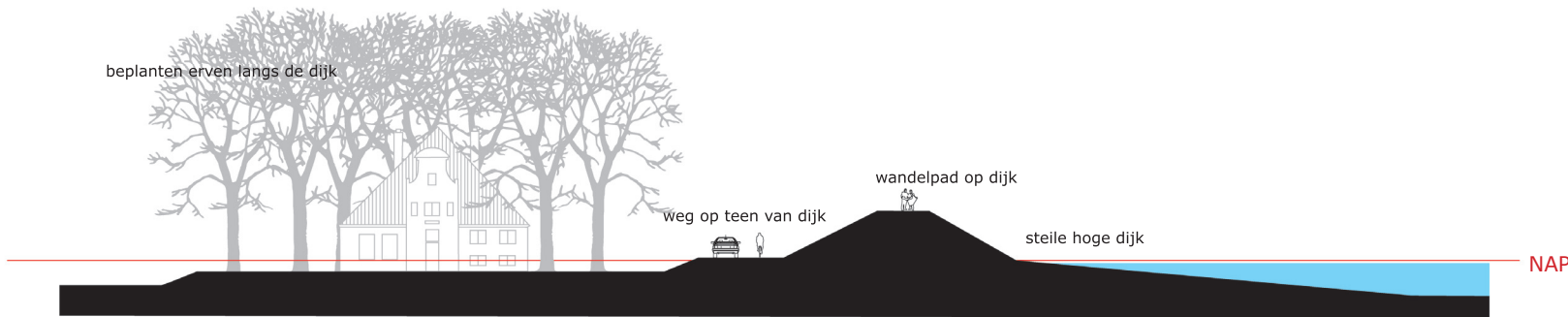
De Gouwzee is een herkenbare watereenheid met een duidelijke begrenzing. Door de beperkte omvang van de Gouwzee is de overzijde duidelijk zichtbaar. De strekdam ten noorden van Marken is grotendeels beplant, de weidsheid van het water en de (zicht)relaties tussen Markermeer en Gouwzee worden daardoor verstoord.

De kruin van de Waterlandse Zeedijk is toegankelijk voor fietsers en voetgangers. De Hooge Dijk tussen Katwoude en Volendam is moeizaam toegankelijk voor voetgangers. Vanaf de dijk in Volendam heeft men een mooi panorama over de historische haven richting het Markermeer en de Gouwzee. Het historische waterfront van Monnickendam gaat grotendeels schuil achter jachthavens en het recreatiegebied Hemmeland.

Waterlandse Zeedijk

Hooge Dijk (t.h.v. Polder Katwoude)

Waterland vanaf het water: verspreide erven in de leegte

Polder Katwoude vanaf het water: beplante erven achter de dijk

zicht op Marken

smalle oeverlanden

Waterland

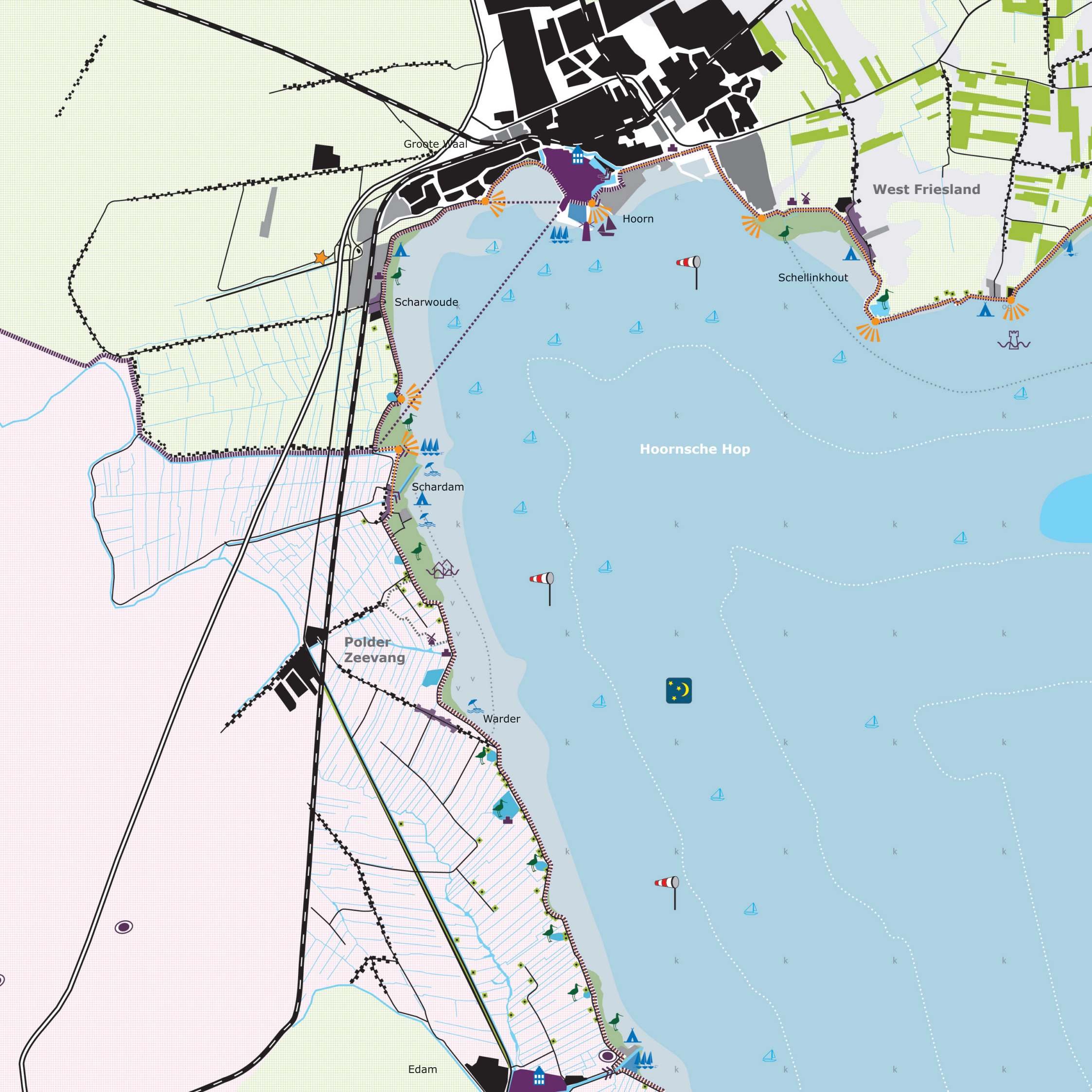
Monnickendam

Hooge Dijk

Volendam

HOORNSCHE HOP

- *Behoud en versterking van de karakterstieke baaivorm*
- *Behoud en versterking van de gevarieerde, grillige kustlijn met plaatselijk brede oeverlanden*
- *Benutten van kansen om delen van het "verdwenen Noord Holland" weer zichtbaar te maken*
- *Behoud en versterking van de Zuiderzee-historie, met name de VOC stad Hoorn met het historisch havenhoofd*
- *Behoud en versterking van het karakterieke onderscheid tussen de kusten van West Friesland en Polder Zeevang*

Het Hoornsche Hop heeft betrekking op de noordwestelijke hoek van het Markermeer. De kustzones van de Polder Zeevang, de stad Hoorn en West Friesland maken deel uit van deze kustidentiteit.

Natuurlandschap

De luwte van de baai van het Hoornsche Hop biedt bescherming tegen zware stormen. Doordat de golfslag minder heftig is hebben zich brede oeverlanden kunnen ontwikkelen.

De IJsselmeerdijk langs de Polder Zeevang kent tientallen oude zee-inbraken. De meeste braken zijn aangewezen als natuurreservaat.

Cultuurlandschap

De oude VOC-stad Hoorn ligt aan de noordzijde van het Hoornsche Hop. Hoorn bezit een prachtige binnenstad met een historisch havenhoofd (ensemble van haven, toren, sluizen, gevangenis, lichtbaken).

Met Hoorn in het noorden, het open landschap van de Polder Zeevang in het westen en het besloten landschap van West-Friesland aan de oostzijde heeft de Hoornsche Hop drie duidelijk verschillende oevers.

Polder Zeevang is een open waterrijk veenweidegebied. De bebouwing en beplanting zijn geconcentreerd in erven direct achter de dijk en in enkele lang gerekte lintdorpen: Warder, Oosthuizen en Schardam. De IJsselmeerdijk kent een hoog en steil talud, de tientallen dijkdoorbraken zijn nog duidelijk

aanwezig in het landschap. De dijk liep tot het einde van de 14e eeuw in een directe lijn van Schardam naar Hoorn. Voor de kust van het Hoornsche Hop ligt een stuk 'verdwenen Noord Holland'; delen die vroeger land waren met bebouwing en zelfs een kasteel (ten oosten van Hoorn) zijn in de loop der tijd weer ten prooi gevallen aan het water.

Een bijzonder stuk watererfgoed is de Polder Eterheimersbraak. De kleiput in deze ingepolderde zee-inbraak is met 6,1 meter beneden NAP één van de laagste plekken van Nederland. Andere waardevolle cultuurhistorische elementen zijn de sluizen bij Schardam. Voor de kust bij Etersheim liggen nog restanten van een verdronken dorp.

In tegenstelling tot de Polder Zeevang is het landschap van West Friesland besloten met veel beplanting in de vorm van lanen, singels, bossages en boomgaarden en langgerekte lintdorpen op de inversieruggen.

Stadslandschap

De stedelijke dynamiek concentreert zich rondom de stad Hoorn. Langs de oevers van het Hoornsche Hop heeft de stad de afgelopen decennia diverse uitbreidingen gerealiseerd. Aan de westkant van het centrum ligt de woonwijk Groote Waal, ten oosten van het centrum liggen langs het water enkele grote bedrijventerreinen. Nabij het centrum zijn recent enkele grote appartementencomplexen gebouwd met uitzicht op het water.

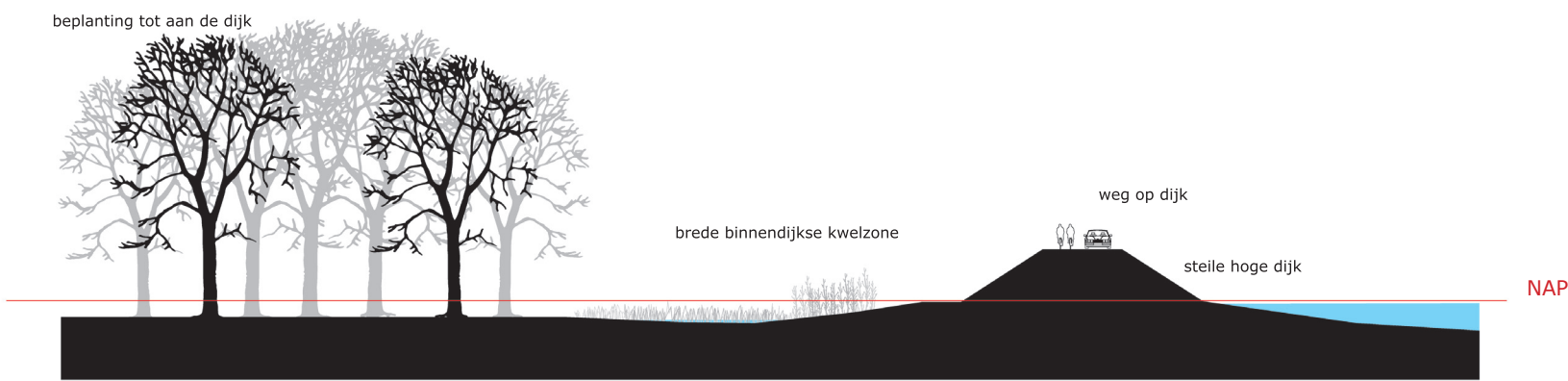
Grootschalige recreatie voorzieningen zoals jachthavens en verblijfsrecreatie bevinden zich nabij de historische haven van Hoorn en in het buitendijksgebied bij Schardam.

Beleving

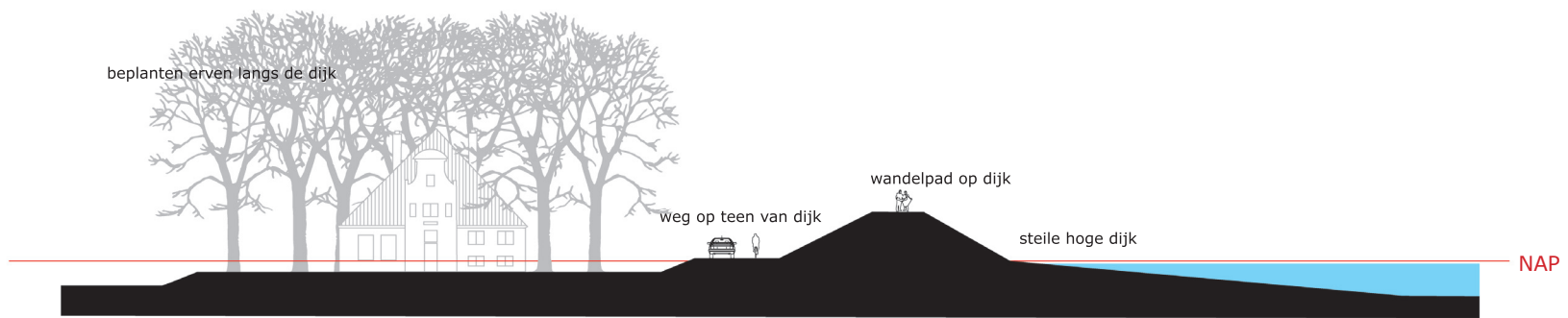
Ten noorden van Warder is de baaivorm duidelijk herkenbaar. Het Hoornsche Hop is maximaal tien kilometer breed waardoor het land aan de overzijde bij de meeste weersomstandigheden duidelijk zichtbaar is. De kust van West Friesland maakt vanaf het water een besloten indruk. De openheid van het landschap van Polder Zeevang is ook vanaf het water duidelijk waarneembaar. De beplante erven direct achter de dijk met op de achtergrond de aangesloten beplanting langs de Zesstedenvaart verschaft het landschap een bijzondere dieptewerking.

Het waterfront van Hoorn heeft een divers karakter. Van een jaren zeventig wijk in het westen tot een bedrijventerrein in het oosten. Het historische stadsfront gaat grotendeels verscholen achter een (sport)park, jachthaven en appartementen.

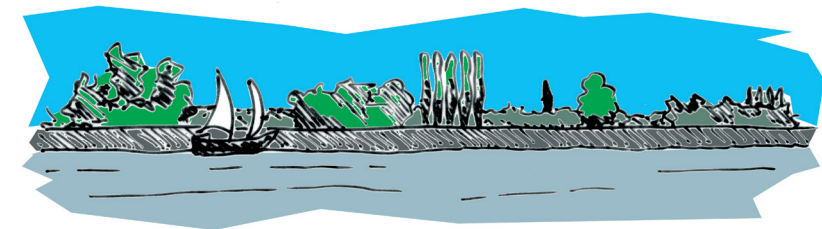
Westfrieze Omringdijk

IJsselmeerdijk (t.h.v. Polder Zeevang)

Polder Zeevang vanaf het water: beplante erven achter de dijk

West Friesland vanaf het water: besloten landschap achter de dijk

brede oeverlanden bij Schellinkhout

dijkdoorbraak Bedijkte Waal

havenhoofd Hoorn

IJsselmeerdijk

beplante erven achter de dijk

Polder de Etersheimerbraak

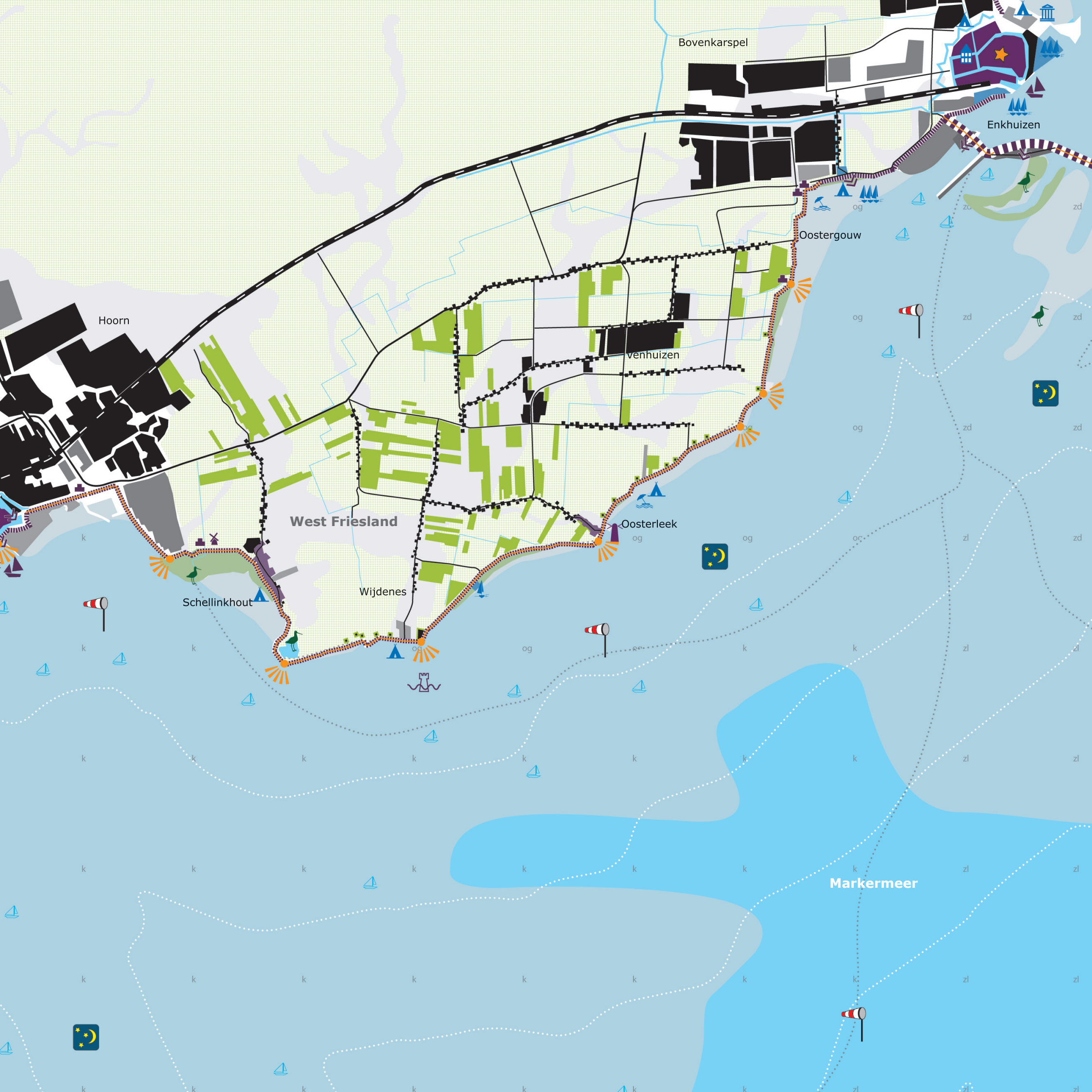
appartementen Hoorn

woonwijk De Waal

haven Schardam

Bovenkarspel

Enkhuizen

Oostergouw

Hoorn

venhuizen

West Friesland

Oosterleek

Wijdenes

Schellinkhout

Markermeer

WEST FRIESLAND

- *Behoud van de scherpe overgang tussen land en water met de karakteristieke 'kapen'.*
- *Behoud en versterking van de landschappelijke karakteristieken van het besloten zeekleilandschap met lintdorpen, singels en boomgaarden*
- *Behoud en versterking van de herkenbaarheid van de Westfriesse Omringdijk als een doorgaande lijn met sterk eigen profiel: steile hoge dijk met markante knikken*

De kustidentiteit van West Friesland strekt zicht uit van Schellinkhout tot de Houtribdijk bij Enkhuizen.

Natuurlandschap

West Friesland kent een sterke scheiding tussen het binnendijkse en het buitendijkse gebied. De kustlijn is hard, met stenige oevers en enkele smalle langgerekte oeverlanden. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Waterland of Polder Zeevang zijn er geen oude zee-inbraken aanwezig die doordringen tot in het achterland.

West Friesland bestaat uit een klei- en veenbodem die wordt doorsneden door een stelsel van inversieruggen. Het zijn de sporen van oude kreken en wadprijen. Ze zijn ontstaan doordat de zandige bodem van deze geulen minder is ingeklonken dan de omliggende veen- en kleibodem.

Cultuurlandschap

West Friesland is een besloten landschap met langgerekte lintdorpen op de inversieruggen en beplanting in de vorm van singels, lanen en boomgaarden. Het onderscheidt zich daarmee duidelijk van de andere Noord-Hollandse kusten zoals Waterland en Polder Zeevang.

De dijk tussen Hoorn en Enkhuizen maakt onderdeel uit van de Westfriesse Omringdijk. Deze dijk uit de 13e eeuw (totale lengte 126 kilometer) is nog grotendeels in tact. De dijk heeft een hoog en steil talud en kent een slingerend tracé met enkele markante knikken. Aan de binnendijkse zijde bevindt zich een brede kwelzone. Voor de kust bij Weidenes zijn restanten gevonden van een kasteel.

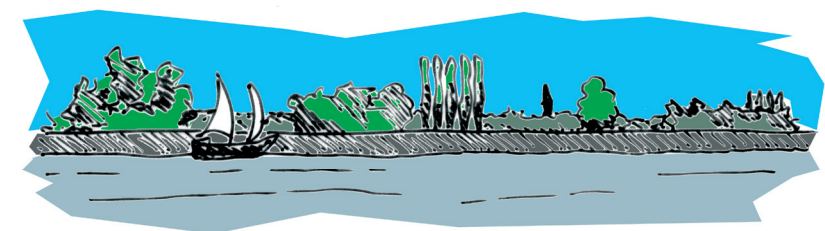
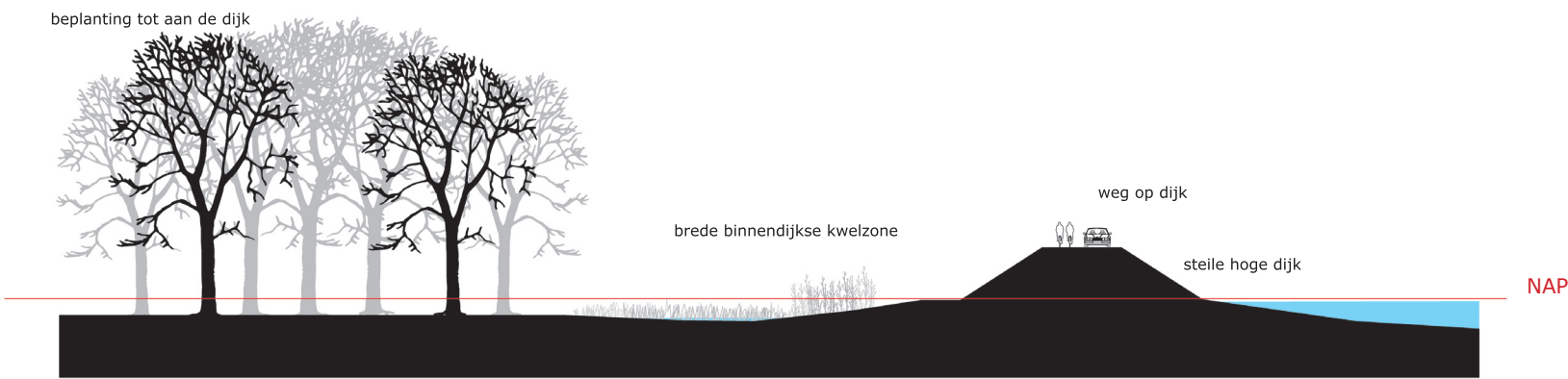
Stadslandschap

De kust van West Friesland vormt een laag dynamisch gebied tussen de steden Enkhuizen en Hoorn. Langs de kust bevinden zich kleinschalige recreatieve voorzieningen zoals campings, strandjes en een vluchthaven. Bij Bovenkarspel ligt een grotere jachthaven met camping

Beleving

Vanaf de dijk beleeft men de weidsheid van het Markermeer met zijn lege horizon. De kust van Flevoland bevindt zich op zo'n 30 kilometer afstand waardoor deze slechts bij zeer helder weer is te zien. Het contrast tussen de oneindige leegte van het Markermeer en het besloten binnendijkse landschap is groot. Markante punten zijn de knikken in de dijk. Deze 'kapen' vormen vooruit gestoken posten in het water. De kapen zijn bijzondere panoramapunten, van waaruit men mooi zicht heeft op de kustlijn van West-Friesland.

Westfrieze Omringdijk

West Friesland vanaf het water: besloten landschap achter de dijk

kustlijn: scherpe grens tussen land en water

smalle oeverlanden

besloten landschap

Westfriese Omringdijk

Oosterleek

Stoomgemaal Grootslag

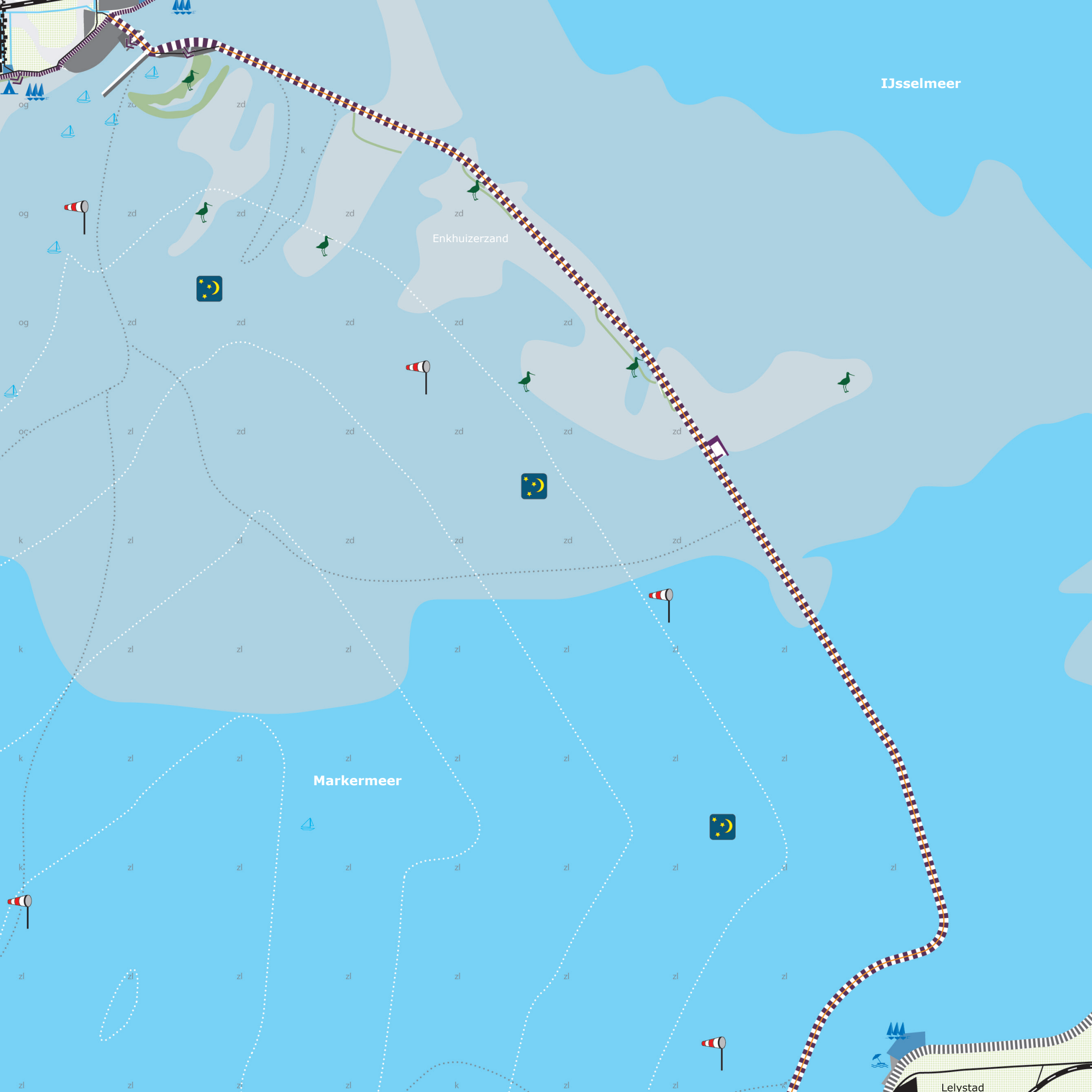
Kaap Oosterleek

strandje

zicht van kaap tot kaap

IJsselmeer

Enkhuizerzand

Markermeer

Lelystad

HOUTRIBDIJK

- *Behoud van de herkenbaarheid van de Houtribdijk als element van de inpolderinggeschiedenis; een eenduidig, 30 kilometer lang dijk-lichaam.*
- *Behoud en versterking van de beleving van een uniek panorama met oneindige watervlakten aan weerszijden van de weg*
- *Behoud en ontwikkeling van het sluizencomplexen bij Lelystad en Enkhuizen als het watererfgoed van de 20^e eeuw*

Natuurlandschap

Het noordelijk deel van de Houtribdijk doorsnijdt het Enkhuizerzand. Deze zandplaat heeft grote betekenis als foerageergebied voor watervogels. Aan de westkant van de Houtribdijk zijn enkele luwtedammen opgeworpen, waarachter zich natuur heeft ontwikkeld. Ter hoogte van het navidukt bij Enkhuizen is een eiland opgeworpen dat invarende schepen beschermt tegen golfslag. Het eiland is ingericht als natuurgebied.

Cultuurlandschap

De ruim dertig kilometer lange dijk is voltooid in 1976. De dijk werd aangelegd als onderdeel van de nog aan te leggen Markerwaardpolder. De sluizencomplexen bij Enkhuizen (Krabbergatssluis) en Lelystad (Houtribsluizen) bestaan uit schutsluizen en een spuisluis. De functioneel vormgegeven betonnen hijstorens vormen eigentijds watererfgoed. Halverwege de Houtribdijk ligt de voormalige werkhaven Trintelhaven.

Stadslandschap

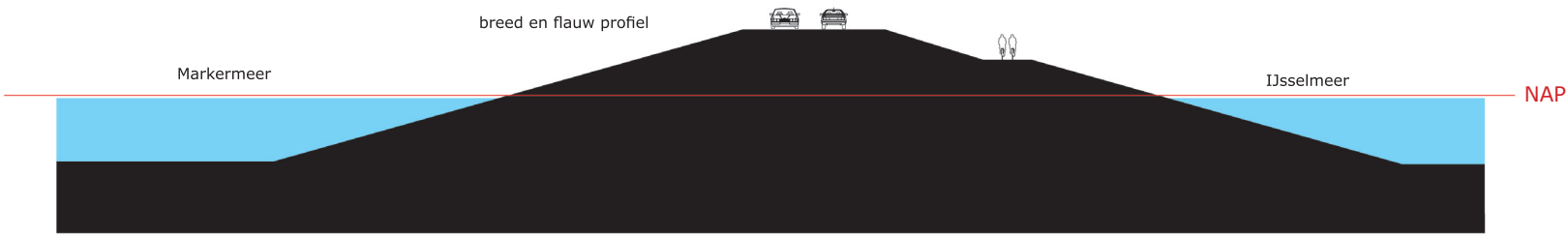
De Houtribdijk vormt een belangrijke verbinding tussen de kop van Noord Holland en het oosten en midden van Nederland

Beleving

Het trace van de N302 loopt voor een groot deel over de kruin van de dijk. Daardoor heeft de automobilist een uniek panorama met een oneindige watervlakte aan weerszijde van de weg. (In tegenstelling tot bijvoorbeeld de Afsluitdijk waar de weg onder de kruin van de dijk ligt, zodat de Waddenzee niet zichtbaar is)

Een bijzonder punt is de passage van het navidukt bij Enkhuizen. De weg gaat onder de schutsluis door en zakt daarbij een tiental meters onder de waterspiegel van het Markermeer. De scherpe bocht bij de Houtribsluizen biedt een weids panorama over het Markermeer. Bij helder weer is zowel de kust van West Friesland als de sky-line van Amsterdam te zien.

Houtribdijk

Houtribsluizen

water aan weerszijde van de weg

scherpe bocht bij de Houtribsluizen

Naviduct Enkhuizen

Markermeer

Oostvaardersplassen

Almere

De gelaa splassen

FLEVOKUST

- *Behoud van de karakteristieke scherpe overgang van land naar water: een lange rechte strakke dijk*
- *Versterken van de karakteristieken van het landschap als een modern grootschalig polderlandschap*
- *Versterken van de relatie van Lelystad en Almere met het water op een wijze die aansluit bij het eigen karakter van deze poldersteden*
- *Behoud en verdere ontwikkeling van de Oostvaardersplassen als natuurgebied van internationale allure*

Natuurlandschap

De kust van Flevoland kent een scherpe overgang van land naar water. De Oostvaardersdijk vormt een lange rechte dijk met oevers die zijn voorzien van een steenbestorting. Doordat het water voor de kust relatief diep is en er langs de dijk weinig luwe plekken zijn heeft het buitendijkse gebied beperkte natuurwaarden.

Het binnendijkse gebied heeft daarentegen belangrijke internationaal erkende natuurwaarden. Het kwelwater dat onder de Oostvaardersdijk doorslaat heeft een uitgestrekt plassen- en moerasgebied gevormd: de Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen.

Cultuurlandschap

Het landschap van Flevoland is slechts enkele decennia oud. Het midden van de polder bestaat uit een grootschalig open agrarisch landschap. Langs de wegen liggen lange reeksen van boerenerven. De laatste jaren zijn in dit windrijke landschap honderden windmolens verschenen.

Rondom Almere zijn uitgestrekte boscomplexen aangelegd. Deze jonge bossen bestaan uit een beperkt aantal soorten (vooral populier) van gelijke leeftijd en grootte. Dit heeft geleid tot een karakteristiek beeld van uniforme bosblokken die onderling in hoogte verschillen.

Langs de rechte Oostvaardersdijk bevinden zich bijzondere elementen die herinneren aan de drooglegging van Flevoland. Voorbeelden van dit moderne watererfgoed zijn de gemalen De Blocq van Kuffeler bij Almere en het H. Wortmangemaal bij Lelystad. Een bijzonder element is het voormalige werkeiland bij Lelystad-haven met daarop nog een deel van de oorspronkelijke bebouwing.

Stadslandschap

De stedelijke dynamiek concentreert zich rondom Lelystad en Almere. Men name de laatste stad heeft de laatste jaren een enorme groei doorgemaakt die nog niet ten einde is.

De centra van beide steden zijn destijds bewust op enige afstand van het water gesitueerd, zodat de stad zich naar alle kanten kon ontwikkelen. Momenteel proberen beide steden hun relatie met het Markermeer te versterken. Lelystad is op dit moment daadwerkelijk bezig met de bouw van een waterfront langs de Oostvaardersdijk. Almere denkt na over de mogelijkheden voor de bouw van woningen aan of in het IJmeer.

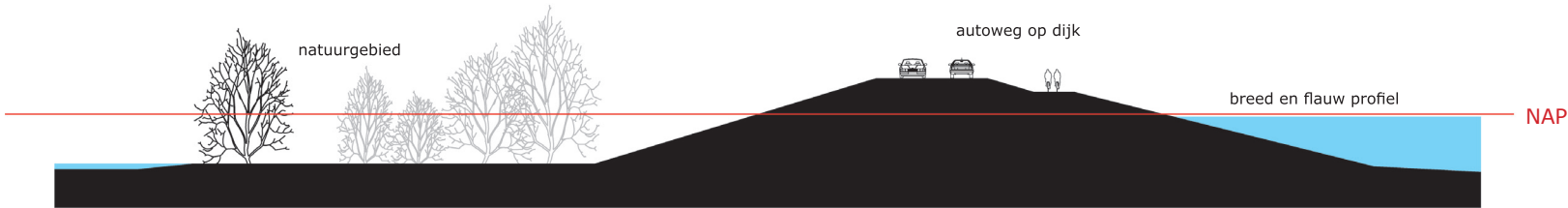
Voor de kust van Lelystad bevinden zich een aantal grote jachthavens. In tegenstelling tot de Noord Hollandse kust liggen deze havens tegen de dijk 'aangeplakt'.

Beleving

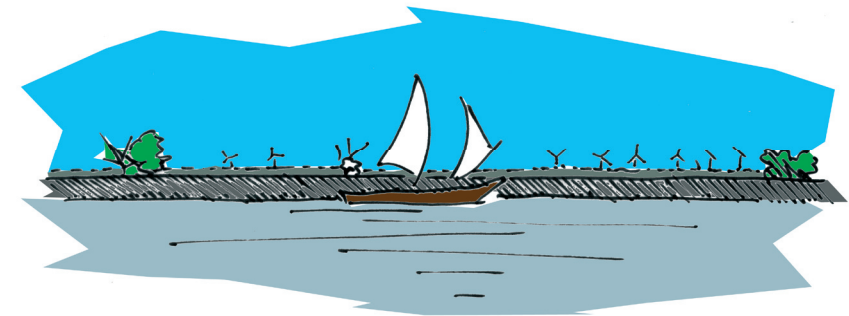
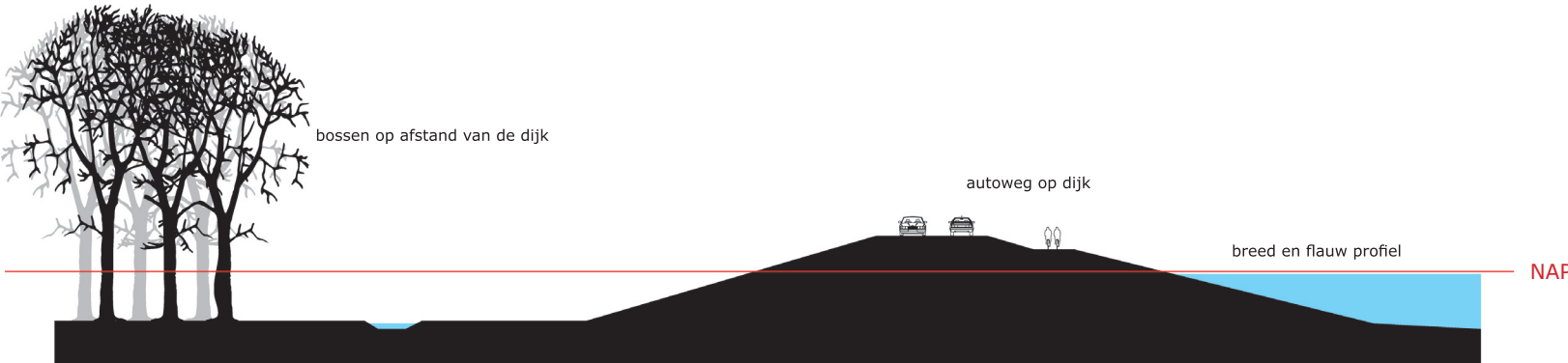
Vanaf de Oostvaardersdijk beleeft men de weidsheid van het Markermeer. De kust van West-Friesland bevindt zich op zo'n 30 kilometer afstand, waardoor deze alleen bij zeer helder weer is te zien. Vanaf het water vallen bij Almere vooral de bossen op. De sky-line van Almere met zijn hoge flatgebouwen is pas op grotere afstand van de kust in volle omvang zichtbaar. Bij de Oostvaardersplassen valt vooral de leegte achter de dijk op. De tientallen windmolens in het achterland van de Flevopolder zijn daardoor goed zichtbaar. De PTT toren bij Lelystad vormt een belangrijke landmark, die bij helder weer zelfs vanuit de Hoornsche Hop zichtbaar is. Het vormt daarmee een belangrijk oriëntatiepunt.

Bij harde noordwesterwind vormen de golven die zich stuk slaan op de harde oevers van de Oostvaardersdijk een bijzondere belevenis.

Oostvaardersdijk (t.h.v Oostvaardersplassen)

Oostvaardersdijk (t.h.v. Pampushout)

Oostvaardersplassen vanaf het water: leegte en windmolens achter de dijk

Almere vanaf het water: sky-line boven het groen

Oostvaardersplassen vanaf het Markermeer

Oostvaardersdijk

sky-line Almere

voorm. werkeiland Lelystad Haven

Wortmangemaal

Lelystad: nieuw gezicht aan het water

PTT toren Lelystad

4 ontwerpprincipes

In de vorige hoofdstukken zijn de kernkwaliteiten van het IJmeer en Markermeer op kaart gezet. Verschillende kustidentiteiten zijn vervolgens benoemd. De huidige kwaliteiten en karakteristieken zijn het gevolg van een langdurig ontwikkelingsproces. Ook nu ziet het gebied ontwikkelingen op zich afkomen die belangrijke consequenties voor het landschap van het IJmeer en Markermeer kunnen hebben. Vanuit deze studie zijn de belangrijkste bekende ontwikkelingen onderzocht en is bekeken op welke wijze deze ontwikkelingen een bijdrage kunnen leveren aan:

- behoud en/of versterking van de bestaande kwaliteiten
- ontwikkeling van nieuwe kwaliteiten.

Unieke bestaande kwaliteit

Het grote open water geeft een unieke kwaliteit aan het noorden van de Randstad. Weinig andere verstedelijkte gebieden ter wereld kunnen beschikken over een binnenwater met een dergelijke omvang in de directe nabijheid. Een belangrijke kwaliteit is dat bewoners en bezoekers het open water en de verscheidenheid aan omliggende landschappen kunnen beleven. Het is een gebied met bijzondere natuurwaarden, een rijke cultuurhistorie, een aantrekkelijk woon- en recreatiegebied en een gebied waar rust en ruimte, eindeloze vergezichten en de beleving van weer en wind de boventoon voeren.

Opvallend is dat er op de schaal van het IJmeer en Markermeer als geheel eigenlijk geen grote 'diskwaliteiten' zijn te benoemen. Op lokale schaal doen zich uiteraard knelpunten voor en zijn er plekken aan te wijzen die verbetering behoeven (een verouderd bedrijventerrein, verrommelde dorpsrand, toegankelijkheid van de waterand, etc.), maar op structuurniveau zijn er geen gebieden aan te wijzen die vanuit ruimtelijke kwaliteit 'vernieuwd' of getransformeerd dienen te worden.

Nieuwe kwaliteiten

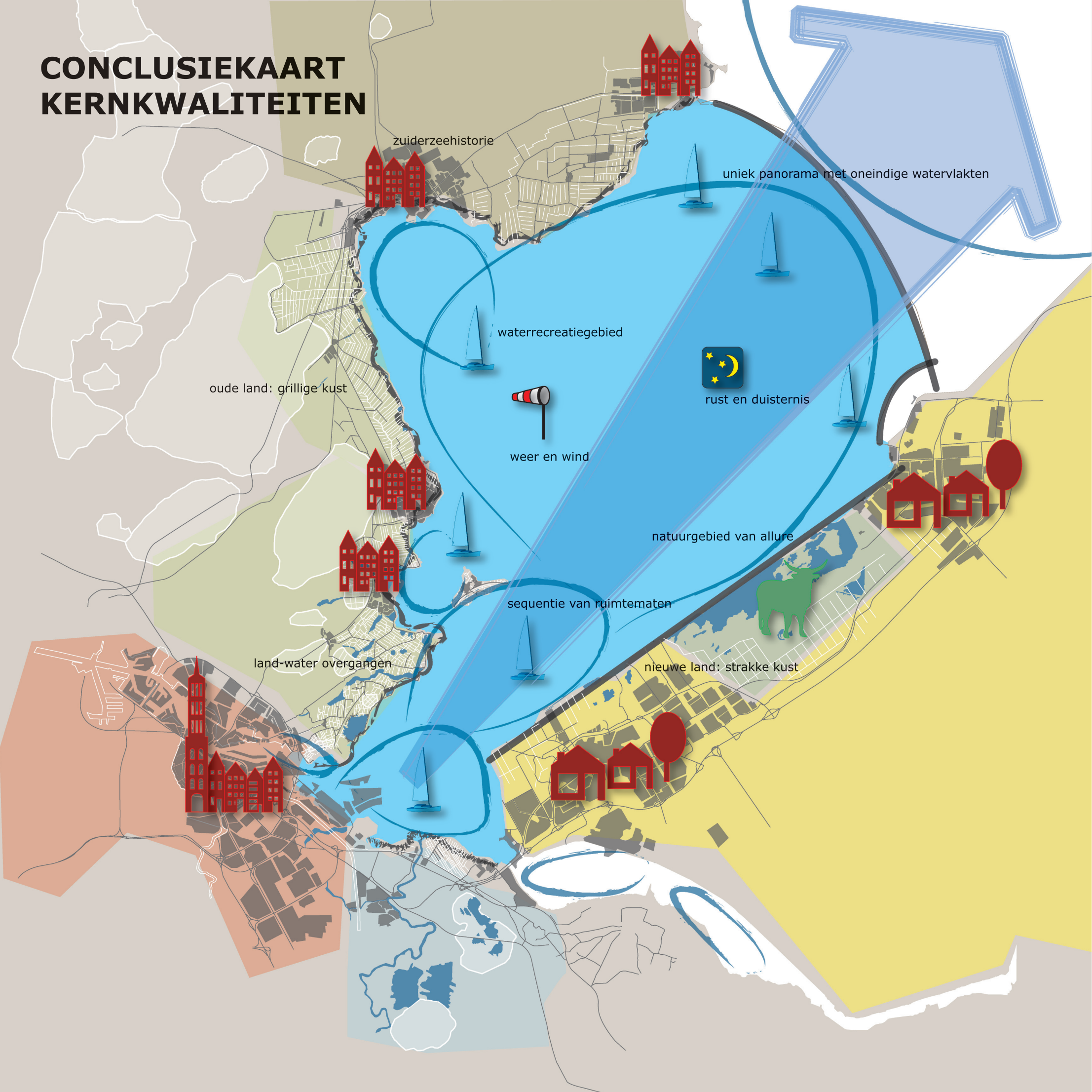
De toekomstige ontwikkelingen markeren een nieuwe fase in de geschiedenis van het Markermeer en IJmeer met mogelijkheden voor nieuwe kwaliteit. Delen van het gebied zullen een meer stedelijke uitstraling krijgen. Dat geldt in de eerste plaats voor het gebied in en om het IJmeer (onder meer IJburg, dat al volop in ontwikkeling is, en Almere Pampus) en voor de oever van Lelystad. Andere delen krijgen een landschapsbeeld dat juist meer door de natuur wordt bepaald. Dat geldt in het bijzonder voor het in de Toekomstagenda Markermeer IJmeer voorgestelde moeras bij de Houtribdijk en de vooroever bij de Lepelaarsplassen. Op kleinere schaal kunnen beide ontwikkelingen ook elders voorkomen. Het stedelijke programma kan worden gebruikt om nieuwe stedelijke en recreatieve kwaliteiten te realiseren. Almere en Lelystad manifesteren zich beide als steden

achter de dijken, omdat het ten tijde van het oorspronkelijke ontwerp niet de bedoeling was dat zij aan een open water bleven liggen. Nu dat wel het geval blijkt te zijn, liggen er opgelegde kansen om de stad te verrijken met een waterfront en andersom vanaf het water een uitnodigend stadsfront te kunnen zien. Dit kan de monocultuur van zowel Almere als Lelystad doorbreken en, in het geval van Almere, bijdragen aan een beter herkenbare band met Amsterdam. De natuur die tot ontwikkeling komt in de land-waterovergangen, zoals moerassen en vooroevers, voegt een kwaliteit toe aan de beleving van het water vanaf land. In een moerasgebied klotst het water niet tegen de dijk, maar zoekt het zijn weg tussen het riet en de biezen. Het waterpeil is af te lezen aan de mate waarin de slikken onderlopen. Natuurlijke processen worden zo zichtbaar en het beeld vanaf de oever wordt gevarieerder. In ontwerp en inrichting reageren de land-waterovergangen op de identiteit van de kust. Voor de oude Zuiderzeekust is kleinschalig maatwerk wenselijk, terwijl voor de Flevolandse kust een ruime maat met rechte randen op zijn plaats is.

Een goede balans met de bestaande kwaliteiten

De toevoegingen moeten een goede balans vinden met de bestaande landschapskwaliteiten. De historische gelaagdheid bepaalt voor een groot deel de identiteit van het gebied. De variatie in de oevers rond het Markermeer en IJmeer is in niet geringe mate te danken aan de tijdvakken die erin herkenbaar zijn: van middeleeuwse Zuiderzeedijken in Noord-Holland tot het recent in gebruik genomen naviduct bij Enkhuizen. Delen van de oevers kennen verschillende vormen van bescherming: monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en nationale landschappen. De Stelling van Amsterdam heeft een internationale status als Unesco-werelderfgoed. Het ontwerp en de inpassing van nieuwe ingrepen moeten zodanig zijn, dat de historische gelaagdheid zichtbaar en herkenbaar blijft, de waarden behouden blijven en er tegelijk een herkenbare, 21e-eeuwse identiteit aan wordt toegevoegd.

CONCLUSIEKAART KERNKWALITEITEN

Natuurlandschap

- *Wetland* -
- Variatie land-water overgangen
- Onderwaterlandschap: "verborgen verleden"
- Internationaal wetland

Cultuurlandschap

- *Zuiderzee vs. Het Nieuwe Land* -
- Variatie aan cultuurlandschappen
- Zuiderzeehistorie
- Het Nieuwe Land

Stadslandschap

- *Waterpark* -
- Stad en dorp aan het water
- Waterrecreatiegebied van formaat
- Attractieve kust

Beleving

- *Horizon* -
- Weidsheid en leegte
- Rust en duisternis
- Landmarks en silhoueten
- Weer en wind

Ontwerpprincipes

Om een handvat te bieden voor de wijze waarop ontwikkelingen een bijdrage kunnen leveren aan de bestaande kwaliteiten of op welke wijze nieuwe kwaliteiten kunnen worden gerealiseerd zijn ontwerpprincipes ontwikkeld.

De ontwerpprincipes geven aan op welke wijze een bepaalde ontwikkeling (bv op het gebied van natuurontwikkeling of verstedelijking) in een bepaald gebied (een kustidentiteit) gesitueerd en vormgegeven kan worden zodat de kwaliteiten en karakteristieken van de plek worden versterkt.

De ontwerpprincipes bieden daarmee een richtlijn voor de wenselijkheid van ontwikkelingen op bepaalde plekken en de condities waaronder deze plaats kunnen vinden.

De ontwerpprincipes die hier worden gepresenteerd zijn gebaseerd op bekende en te verwachten ontwikkelingen in het Markermeer-IJmeer. Zaken als vooroevers, strekdammen, eilanden, woningbouw op en aan de dijk, buitendijkse verstedelijking en grootschalige natuurontwikkeling komen daarbij aan bod.

De bijgevoegde principeschetsen zijn als illustratieve voorbeelden bijgevoegd en zijn als zodanig niet bedoeld om alle mogelijkheden van locatie, vormgeving en inrichting van de ontwikkelingen te behandelen

Bodemwaarden

In het kader van het Parallelspoor Bodemwaarden zijn op basis van de uit de inventarisatie voortkomende cultuurhistorische kernkwaliteiten ontwerpmogelijkheden benoemd. Hierbij is onderzocht op welke wijze de archeologische en cultuurhistorische waarden van het gebied een rol kunnen spelen bij het vormgeven aan nieuwe ontwikkelingen.

Een belangrijke conclusie is dat er ten aanzien van de archeologische bodemwaarden 'onder water' nog relatief weinig bekend is. Voor verschillende archeologische fenomenen is een verwachting uitgesproken (o.a. Middeleeuwse bewoningssporen voor de kust van Noord-Holland, prehistorische bewoningssporen in het voormalige stroomdal van Eem en IJssel, en Laatmiddeleeuwse scheepswrakken). Daarmee kent het hele gebied een hoge archeologische verwachting. In principe geldt daarom voor het hele Markermeer en IJmeer dat er bij bodemingrepen een archeologisch vooronderzoek moet worden uitgevoerd. In de rapportage van het Parallelspoor Bodemwaarden zijn de beleidsmatige kaders en de plaatsen waar dit onderzoek moet plaatsvinden aangegeven en worden

aanbevelingen gedaan hoe het onderzoek zou kunnen worden aangepakt. Zodra bij nieuwe ontwikkelingen zoals vooroevers, strekdammen en grootschalige buitendijkse ontwikkelingen voor natuur of woningbouw, archeologisch onderzoek is uitgevoerd en de archeologische waarden ter plekke zijn vastgesteld, kan meer specifiek bepaald worden op welke wijze deze waarden een rol kunnen spelen bij het ontwerp (behoud op de plek zelf, opgraving, accentuering / verbeelding, inpassing etc.)

De uitkomsten van het onderzoek in het kader van het Parallelspoor Bodemwaarden zijn, voor zover in dit stadium toepasbaar, meegenomen als input voor de ontwerpprincipes zoals die in dit hoofdstuk aan de orde komen. In de rapportage van het parallelspoor (*Ontwerpmogelijkheden Bodemwaarden Markermeer IJmeer, ADC Heritage, Rapport H 021b, 2007*) wordt uitvoeriger ingegaan op de mogelijkheden en beperkingen die de cultuurhistorie biedt bij specifieke ontwikkelingsopgaven. Daarbij wordt uitgegaan van drie manieren waarop cultuurhistorie een rol kan spelen bij ruimtelijke ontwikkelingen:

- Als object van Monumentenzorg (wettelijke en beleidsmatige bescherming)
- Als onderdeel van de landschappelijke en ruimtelijke omgeving (aanknopingspunten voor ontwerp)
- Als drager van het te vertellen verhaal (beleefbaarheid, recreatieve ontsluiting en informatievoorziening)

De kernkwaliteiten zijn daar gethematiseerd in zeven punten:

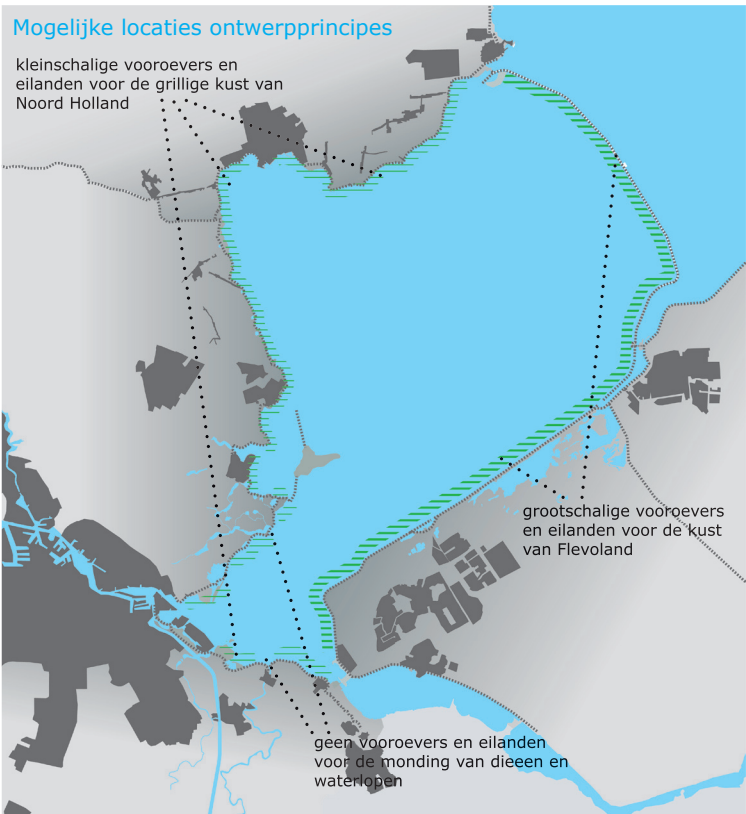
- De Prehistorische Delta (*archeologisch*)
- Scheepvaart en scheepvaartgeschiedenis (*archeologisch/historisch*)
- Het Verdwenen Noord-Holland (*archeologisch*)
- Het Behouden Noord-Holland (*historisch-geografisch*)
- Zeedijken Noord-Holland (*historisch-geografisch*)
- Stelling van Amsterdam (*historisch*)
- Het Nieuwe Land (*historisch-geografisch*)

1. Vooroevers en Eilanden

Vooroevers en eilanden kunnen worden aangelegd om de natuurwaarden van de oevers te vergroten en/of om de dijk te beschermen. De ingreep bestaat uit het aanlempen van land aan de buitenzijde van de dijk of in de vorm van eilanden los van de kust.

Met de aanleg van vooroevers en eilanden kan een bijdrage worden geleverd aan behoud en versterking van de volgende kernkwaliteiten:

- Variatie aan cultuurlandschappen
- Variatie land-water overgangen
- Onderwaterlandschap – het verborgen verleden
- Weidsheid / Leegte

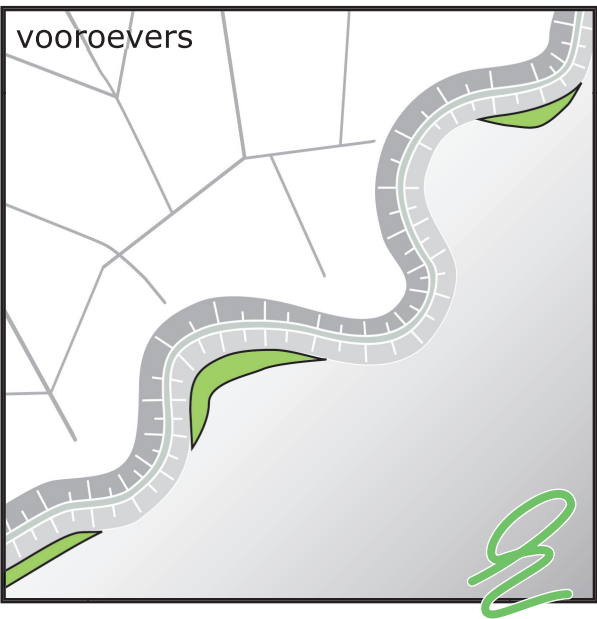

Oude Land

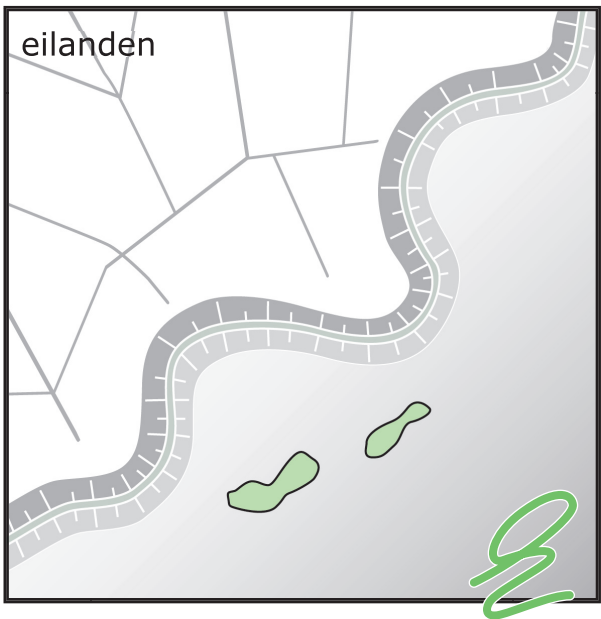
Kustidentiteiten:
IJmeer (Vechtstreek en Waterland), Gouwzee, Hoornsche Hop, Westfriese Kust

Voor de kust van het Oude Land is een grote variatie aan vooroevers te vinden. Van de smalle vooroevers langs de Westfriese Kust tot grote buitendijkse gebieden zoals Polder IJdoorn. Daarnaast vindt men er verschillende natuurlijke en kunstmatige eilanden, zoals Marken, PEN-eiland en Pampus. De vooroevers en eilanden geven mede vorm aan de gevarieerde kust van het Oude Land. Nieuwe vooroevers en eilanden voor de kust van het Oude Land kunnen een bijdrage leveren aan het vergroten van de afwisseling en verhogen van de attractiviteit.

Met betrekking tot de ontwikkeling van vooroevers en eilanden voor het Oude Land geldt dat aangesloten dient te worden bij het kleinschalige afwisselende karakter van de kust.

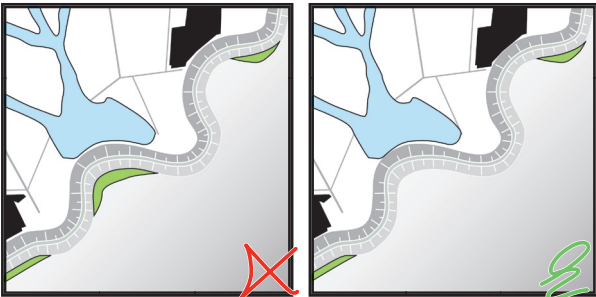
- Kleinschalige vooroevers
- Aansluiten bij de grillige kustlijn en historische verkaveling
- Behouden en versterken variatie land-waterovergangen
- Natuurlijk peilbeheer (periodiek onder water)
- Behouden weidsheid & leegte
- Mogelijkheid zichtbaar maken verdwenen Noord-Holland (zichtbaar maken archeologische resten)

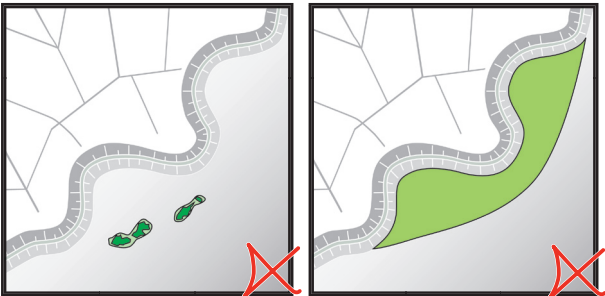
- Kleinschalige eiland passend bij de grillige kustlijn
- Behouden zicht op het IJmeer/Markermeer
- Mogelijkheden tot nieuwe ontwikkelingen; recreatie, natuur, wonen
- Klein aantal eilanden
- Idee: Drijvende (verankerde) eilanden, geïnspireerd op losgeslagen veenpakketten in middeleeuwen

Vooroevers en eilanden kunnen ook een bijdrage leveren aan de variatie aan land-water overgangen. Daarbij is het zaak op plekken waar binnendijs water tegen de dijk staat (bv. bij veenstromen, dieën of kolken) geen nieuw land buitendijs te maken, zodat de relatie binnen-buitendijs afleesbaar blijft aan het landschap.

Substantiële hoeveelheden opgaande beplanting op de vooroevers en eilanden dient voorkomen te worden. Bos en struweel langs de oeverzone van het water belemmert het zicht op het IJmeer en Markermeer en tast de openheid aan.

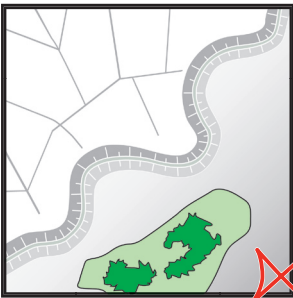

Behouden variatie land-waterovergangen. Geen vooroevers waar dieën, veenstromen of kolken achter de dijk aanwezig zijn.

Opgaande begroeiing op eiland ontnemt zicht op het water.

Grootschalige vooroevers tasten de kleinschaligheid en grillige vorm van de kustlijn aan.

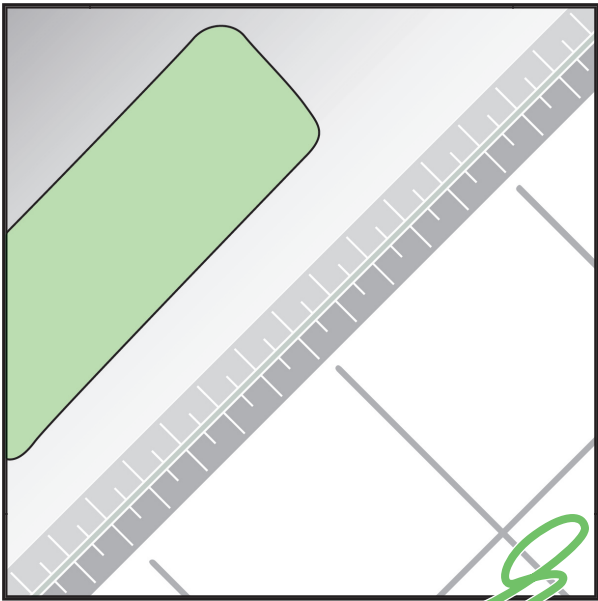
Groot eiland met begroeiing is aantasting van het zicht op het IJmeer/Markermeer en de kleinschaligheid van de kust

Nieuwe Land

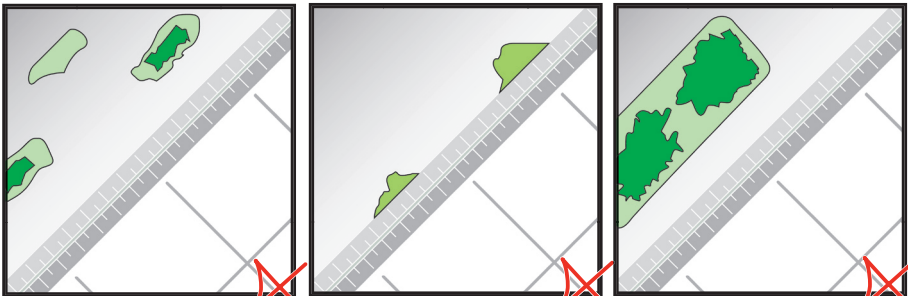
Kustidentiteiten: IJmeer (Flevoland), Flevokust, Houtribdijk

Eilanden en vooroevers komen op dit moment voor de kust van het Nieuwe Land vrijwel niet voor. Karakteristiek voor de kust van het Nieuw Land is de strakke kustlijn met een harde overgang van land naar water. De aanleg van eilanden en vooroevers doet afbreuk aan dit specifiek kenmerk van het landschap en heeft daarom niet de voorkeur.

Indien vanuit ecologische of andere motieven de aanleg van vooroevers of eilanden is gewenst, geldt dat deze toegepast kunnen worden in een maat, schaal en vorm die aansluit bij de karakteristieken van het Nieuwe Land.

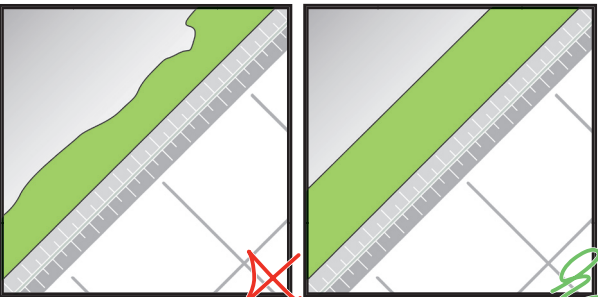
- Refereren aan de grootschaligheid van het landschap
- Behoud scherpe overgang land-water / behouden autonomie van de dijk
- Behouden zicht op het IJmeer/Markermeer
- Mogelijkheden tot nieuwe ontwikkelingen; recreatie, natuur, wonen

Geen kleinschalige grillige eilanden voor het grootschalige landschap

Geen kleinschalige vooroevers voor de strakke dijk

Vooral open begroeiing

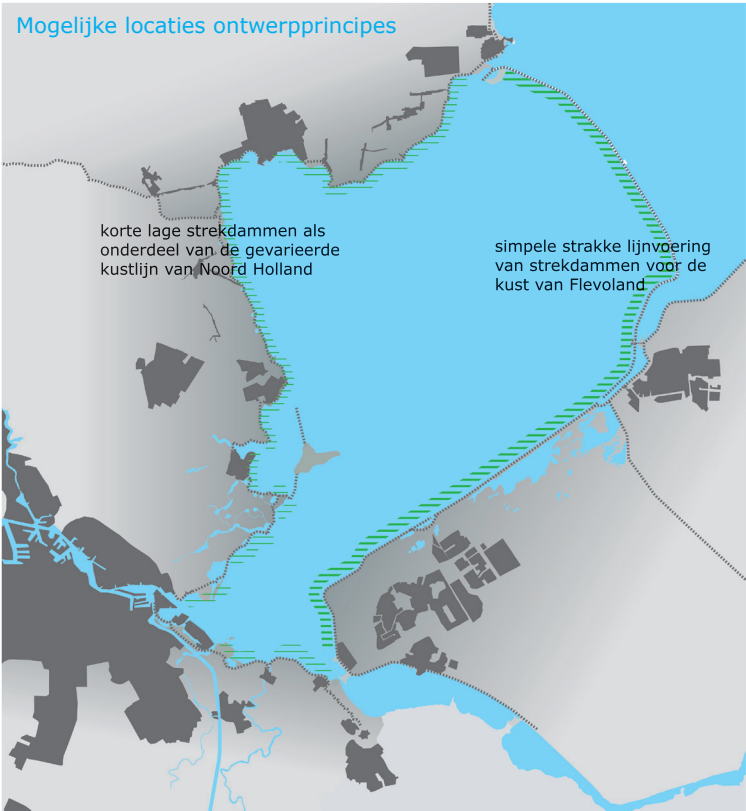
Strakke vooroevers in de maat, schaal en stijl van het Nieuwe Land.

2. Strekdammen

Strekdammen kunnen worden aangelegd om luwte te creëren. Hierdoor kunnen er plekken voor de kust ontstaan met een aanzienlijk lager slibgehalte. In een dergelijk helder water kunnen waterplanten groeien en daarmee de natuurwaarden worden versterkt. De beste mogelijkheden hiervoor doen zich voor langs de Noord-Hollandse kust aangezien hier de waterdieptes relatief gering zijn.

Met de aanleg van strekdammen kan een bijdrage worden geleverd aan behoud en versterking van de volgende kernkwali-teiten:

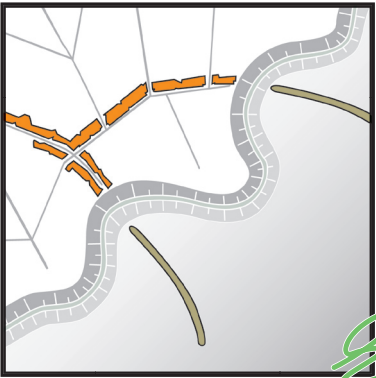
- Variatie aan cultuurlandschappen
- Variatie land-water overgangen
- Onderwaterlandschap – het verbor-gen verleden

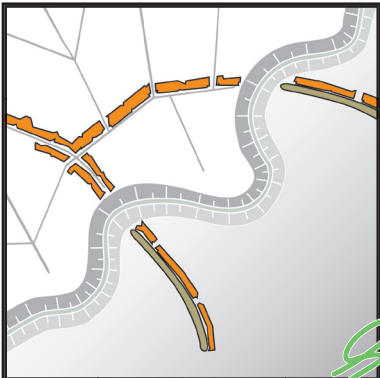
Oude Land

**Kustidentiteiten:
IJmeer (Vechtstreek en Waterland),
Gouwzee, Hoornsche Hop, Westfriesse
Kust**

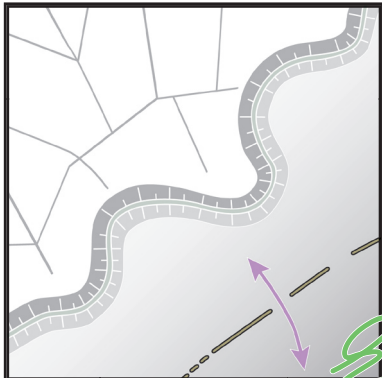
Strekdammen voor de kust van het Oude Land dienen laag en onbegroeid te zijn. Begroeiing van de strekdammen zou de openheid te veel aantasten: in het lege water-landschap van Markermeer en IJmeer vallen zelfs relatief bescheiden beplantingsvormen sterk op. Door met de situering en vormgeving van de strekdammen aan te sluiten bij de karakteristieken van de kust zelf, kan een bijdrage worden geleverd aan versterking van de gevarieerde kustlijn. Mits zorgvuldig toegepast kunnen strekdammen kaap- en baaivormen langs de kust versterken. Voor de Noord-Hollandse kust liggen er daarnaast kansen om met de toepassing van strekdammen verborgen historische structuren zichtbaar te maken. Hier-bij kan gedacht worden aan verdronken (lint)dorpen of de contouren van de ooit bedoelde Markerwaard.

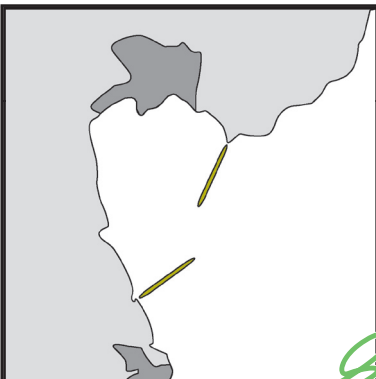
- Voortzetten van historische ontginningsassen (verdronken (lint) dorpen)
- Lage, kleine strekdammen
- Open of lage beplantings-vormen op de dam
- Behouden zicht op open water

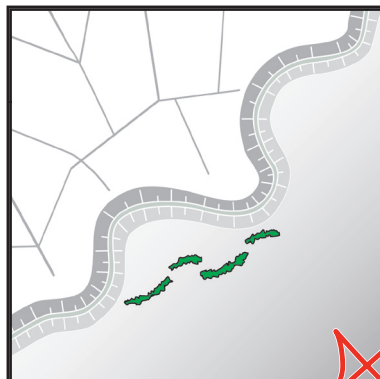
Hoornsche Hop en West-Friesland: Eventueel lintbebouwing doortrekken op strekdammen

Refereren aan de contouren van de ooit geplande Markerwaard
Openingen behouden voor recreatie en water

Hoornsche Hop: Versterken baaivorm

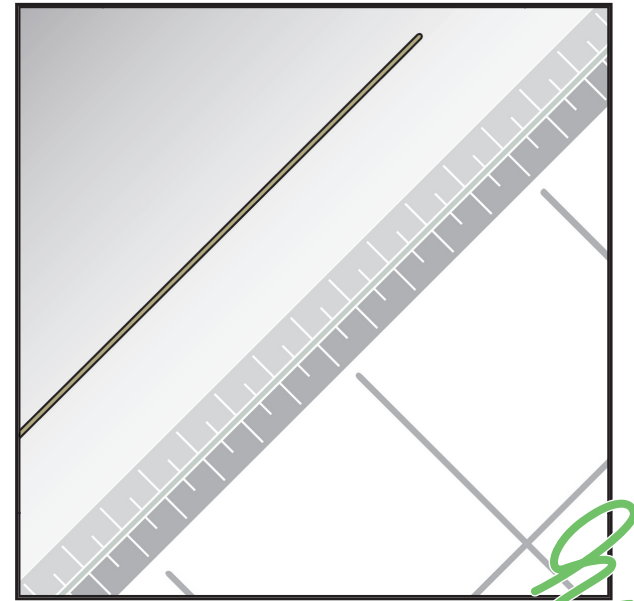

Geen hoge begroeiing op de strekdammen

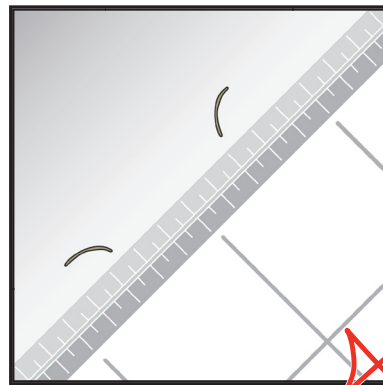
Nieuwe Land

Kustidentiteiten:
IJmeer (Flevoland), Flevokust, Houtribdijk

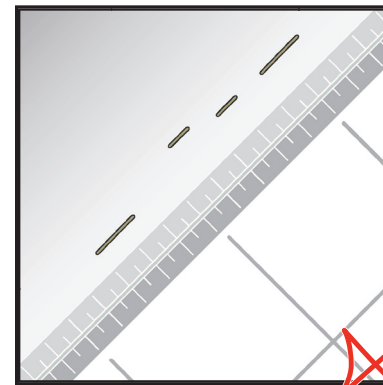
Strekdammen voor het nieuwe land en de Houtribdijk dienen aan te sluiten bij de karakteristieken van deze dijken. Een rechte en strakke vormgeving, evenwijdig aan de dijken zelf verdient de voorkeur. Kleinschalige en grillige vormen horen meer thuis bij de kusten van het Oude Land: hier past een simpele strakke lijnvoering.

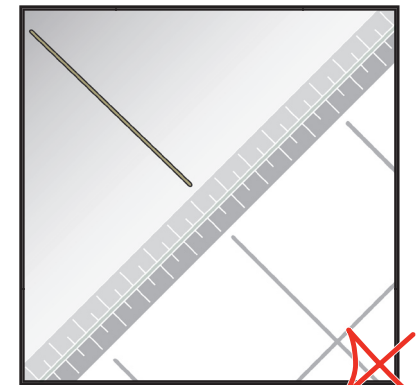
- Aansluiten bij het grootschalige landschap
- Simpele, strakke lijnvoering
- Evenwijdig aan dijk
- Lage onbegroeide strekdammen i.v.m. behoud weidsheid

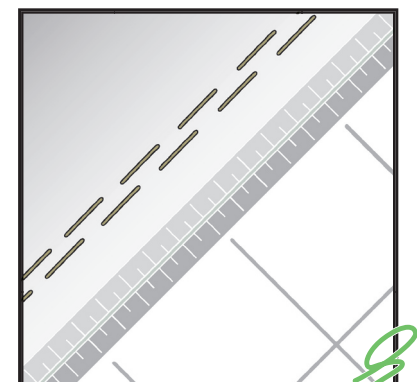
Geen grillige strekdammen.
Refereren aan de geometrie
van het Nieuwe Land.

Geen kleine strekdammen.
Refereren aan de
grootschaligheid van het
Nieuwe Land

Niet haaks op de kustlijn

Grootschaligheid accentueren
met kleinere strekdammen in
groot patroon

3. Oermoeras

Een bijzondere vorm van een nieuw eiland (of land-water overgang), is het zogenaamde 'oermoeras'. Met het begrip oermoeras wordt een ecologische ambitie aangeduid om in het Markermeer een nieuw natuurgebied van formaat te realiseren waarin dynamische, watergerelateerde processen zo veel mogelijk vrij spel hebben. Een dynamisch, open moerassysteem van enkele duizenden hectares.

Met de ontwikkeling van een oermoeras worden niet zozeer bestaande kwaliteiten versterkt, maar ligt er een kans een nieuwe kwaliteit aan het gebied toe te voegen. Met de ontwikkeling van het oermoeras moet men rekening houden met gevoelige kwaliteiten zoals

- Onderwaterlandschap / het verborgen verleden
- Weidsheid/leegte
- Zicht

Aan de Houtribdijk

Vanuit het ecologisch functioneren van het beoogde systeem gaat de voorkeur uit naar een locatie aan de Houtribdijk even ten noorden van Lelystad.

Openheid

Door het oermoeras te ontwikkelen tot een nat gebied met vooral lage vegetaties zoals riet en biezten wordt de openheid van het gebied geen geweld aangedaan. De weidsheid en leegte zal anders beleefd worden maar verre zichten blijven dan mogelijk. De ontwikkeling van substantiële hoeveelheden opgaande begroeiing dient dus vermeden te worden.

Contrast cultuur-natuur

Het oermoeras ontstaat niet vanzelf maar zal gemaakt moeten worden. Grote hoeveelheden grond zullen hiervoor aangevoerd en opgebracht moeten worden om land op de waterlijn te maken. Daarmee past de realisatie van het oermoeras in de traditie van landaanwinningen in het gebied. De cultuurtechniek schept de voorwaarden waarbinnen de natuur zich mag ontwikkelen. Dit samengaan van cultuur en natuur vormt een wezenlijk aspect van het oermoeras en dient tot uitdrukking te komen in de vorm-

Openheid

- Openheid zoveel mogelijk behouden
- Nat natuurgebied, met lage vegetatie; riet en biezten
- Behoud weidsheid en leegte

Natuur vs Cultuur

- In de vormgeving het contrast tussen natuur en cultuur versterken
- Technische ingrepen vormgeven als cultuurdaad in traditie van Flevowerken
- Binnen deze kaders natuurlijke processen vrij spel geven en vorm laten geven aan moeras (geïnspireerd op paleo-ecologische voorbeelden)
- Autonomie van Houtribdijk daarbij handhaven
- Archeologische vindplaatsen zichtbaar maken

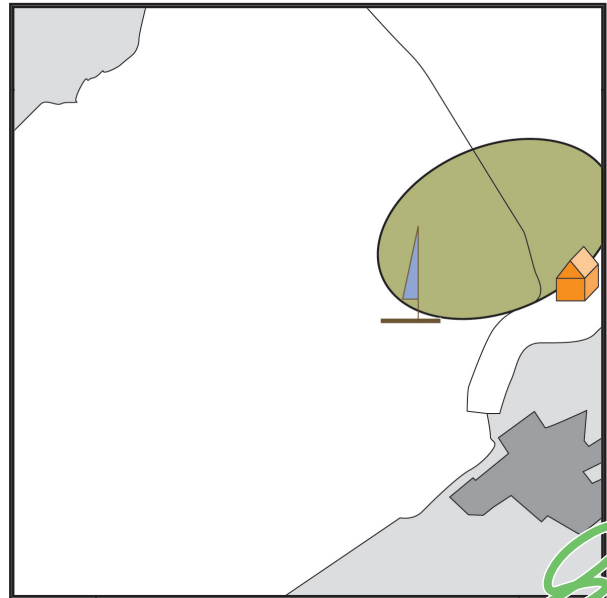
geving van dit nieuwe land: de zichtbare cultuurdaad in contrast met de natuur die zich binnen deze kaders vrij ontwikkeld.

Herkenbaarheid Houtribdijk

De locatie aan de Houtribdijk, die als een autonome lijn door het water snijdt, vraagt om een zorgvuldige vormgeving van de overgang tussen oermoeras en dijk. De Houtribdijk dient daarbij herkenbaar te blijven als zelfstandig element.

Multifunctionaliteit

De ontwikkeling van een groot natuurgebied vlak voor de Flevolandse kust biedt kansen voor meer dan natuur alleen. Met de ontwikkeling van nieuwe natuur als belangrijkste doel kan gezien worden in hoeverre het gebied aan kracht en betekenis (draagvlak) kan winnen door ook andere functies er aan te koppelen. Een zorgvuldige vormgeving waarin een ruimtelijke zonering is opgenomen biedt kansen voor een multifunctioneel landschap waarin naast natuur ook ruimte is voor (water)recreatie en wonen. Het oermoeras als nieuwe omgevingskwaliteit voor Lelystad.

Multifunctionaliteit

- Ontwikkeling oermoeras koppelen aan andere functies
- Multifunctionaliteit gezien in relatie tot ontwikkeling bij Lelystad
- Kansen voor recreatie en eventueel specifiek vormen van wonen (niet grootschalig)
- Geen grootschalige bebouwing en/of begroeiing
- Behoud cruciale zichtlijnen

Vermijden substantiele hoeveelheden opgaande begroeiing

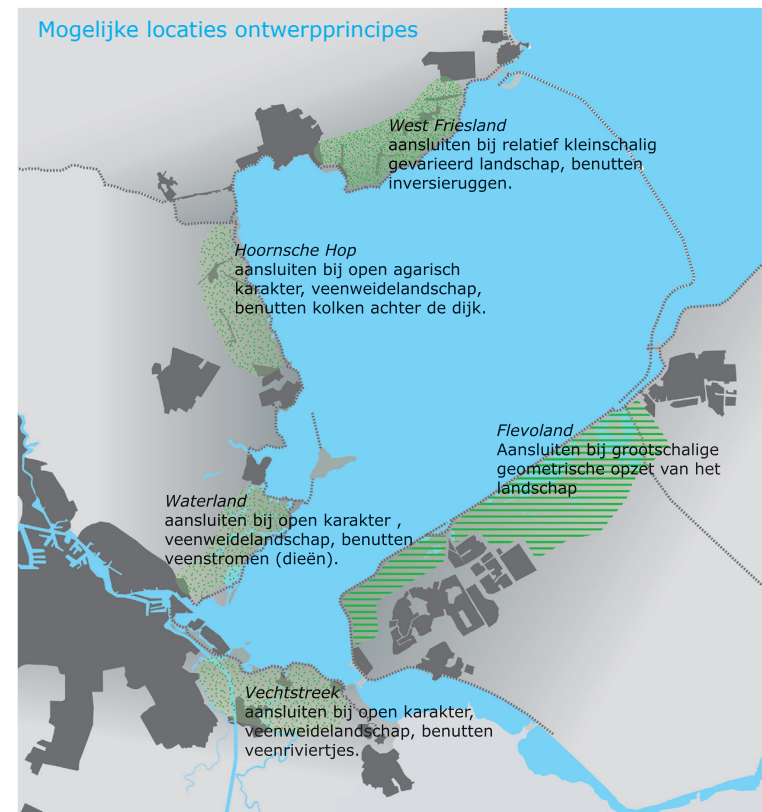
lake peipsi: referentie voor het oermoeras

4. Natuurontwikkeling binnendijks

Gezocht wordt naar manieren om de ecologische betekenis van het Markermeer en IJmeer te vergroten en meer betekenis te geven door ze te verbinden met andere natuurgebieden achter de dijk. Hiertoe worden er natuurontwikkelingsplannen en -visies ontwikkeld voor verschillende binnendijkse gebieden.

Met de binnendijkse natuurontwikkeling kan een bijdrage worden geleverd aan behoud en versterking van de volgende kernkwaliteiten:

- Variatie land-water overgangen
- Natuurgebied van internationale allure
- Variatie aan cultuurlandschappen
- Weidsheid en leegte
- Rust en duisternis

Oude Land

Kustidentiteiten:

IJmeer (Vechtstreek en Waterland), Gouwzee, Hoornsche Hop, Westfriese Kust

Bij binnendijkse natuurontwikkeling op het Oude Land is het van belang dat de ontwikkelingen bijdragen aan de versterking van de karakteristieken van de verschillende landschapstypen. Met name de natte component is in dit verband van belang. De relatie tussen binnen- en buitendijks kan bij uitstek worden gelegd door de waterstructuren en patronen in de ondergrond in het achterland te verstrekken en meer betekenis te geven. Hierbij kan per landschapstype aansluiting worden gezocht bij kenmerkende structuren.

West Friesland

aansluiten bij relatief kleinschalig gevarieerd landschap, benutten inversieruggen.

Hoornsche Hop

aansluiten bij open agrarisch karakter, veenweidelandschap, benutten kolken achter de dijk.

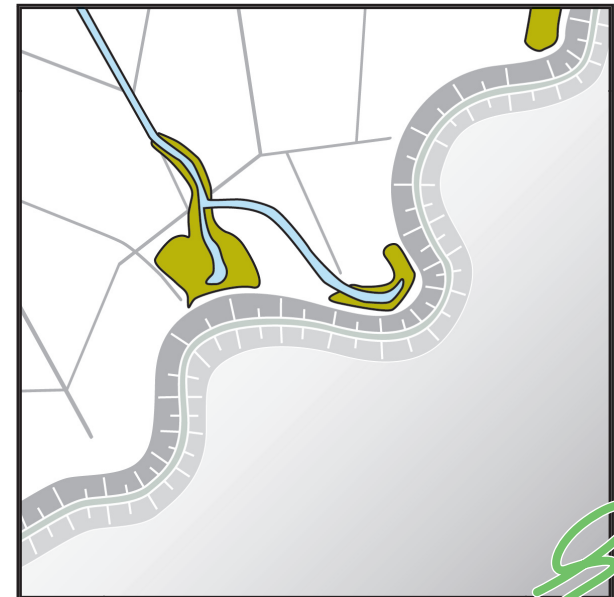
Waterland

aansluiten bij open karakter, veenweidelandschap, benutten veenstromen (dieën).

Vechtstreek

aansluiten bij open karakter, veenweidelandschap, benutten veenrivierviertjes.

Bij natuurontwikkeling achter de dijk dient nadrukkelijk rekening gehouden te worden met de bijzondere cultuurhistorische betekenis van sommige gebieden (historische verkavelingen, oude droogmakerijen, archeologische vindplaatsen). Daarnaast is de toegankelijkheid voor toerisme en recreatie een belangrijk aandachtspunt.

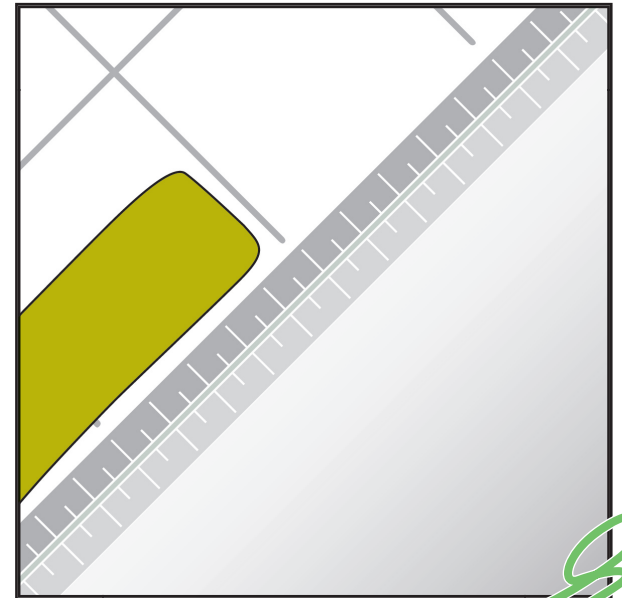

- Bijdragen aan de karakteristieken van de verschillende landschapstypen en aansluiten bij kenmerkende structuren
- Geen grootschalige begroeiing
- Versterken relatie binnen- en buitendijks

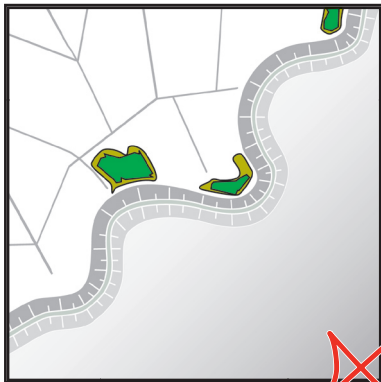
Nieuwe Land

Kustidentiteiten:
IJmeer (Flevoland), Flevokust, Houtribdijk

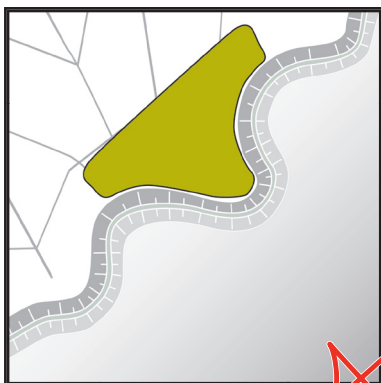
Natuurontwikkeling op het nieuwe land dient aan te sluiten bij de landschappelijke karakteristieken van de polder. Dit betekent dat de natuurontwikkeling zich qua maat en schaal voegt binnen de structuur van de polder. Stevige structuren, lange lijnen en scherpe begrenzingen zijn daarbij kenmerkend.

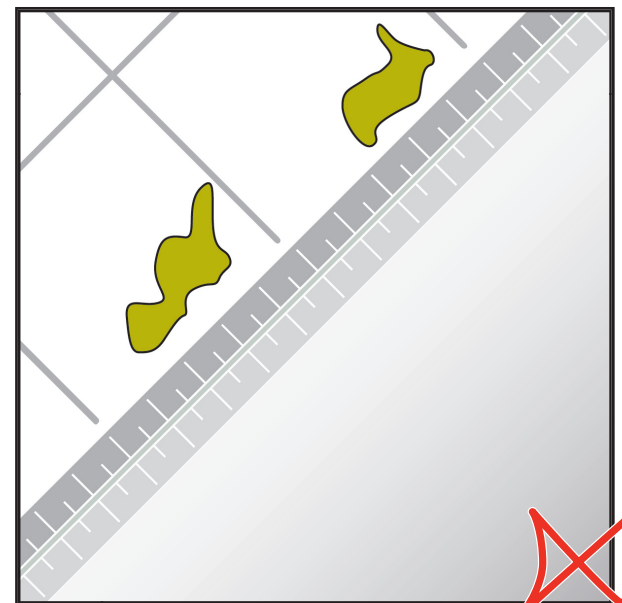
- Refereren naar de grootschaligheid van het landschap
- Behoud scherpe overgang land-water
- Aansluiten bij de karakteristieken van de polder

Waterland, Hoornsche Hop: dichte begroeiing doet afbraak aan de openheid en weidsheid

Grootschalige natuurgebieden doen afbraak aan het kleinschalige landschap
Oude structuren gaan verloren

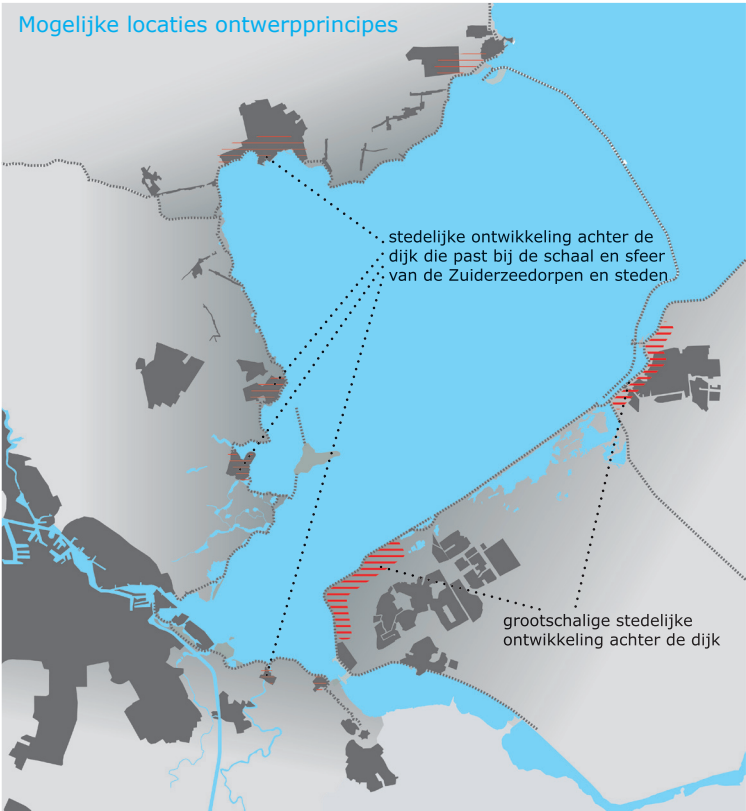
Kleinschalige natuurgebieden doen geen recht aan de grootschalige polders

5. Verstedelijking binnendijks

Langs het IJmeer en Markermeer liggen tientallen dorpen en steden. Vanaf het water gezien bieden deze steden en dorpen een gevarieerd panorama van verschillende stads- en dorpssilhouetten. Nieuwe binnendijkse verstedelijking moet voortbouwen op de karakteristieken van de verschillende stads- en dorpssilhouetten van de verschillende cultuurlandschappen.

Met woningbouwontwikkeling binnendijks kan een bijdrage worden geleverd aan behoud en versterking van de volgende kernkwaliteiten

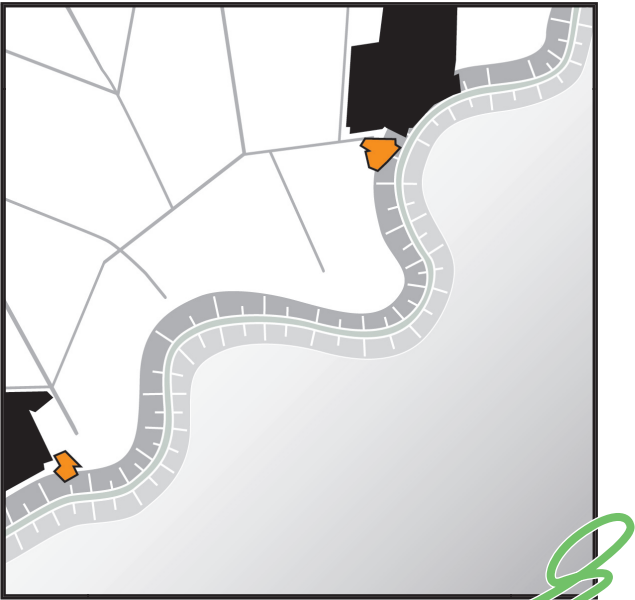
- Variatie aan cultuurlandschappen
- Stad en dorp aan het water
- Landmarks en silhouetten

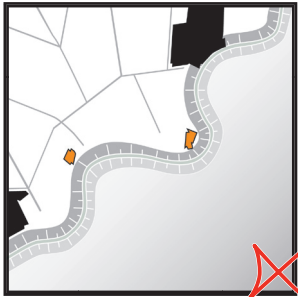
Oude Land

Kustidentiteiten:
IJmeer (Vechtstreek en Waterland), Gouwzee, Hoornsche Hop, Westfriese Kust

De nederzettingen langs de Noord Hollandse Kust kennen een divers karakter: Zuiderzeestadjes, dijkdorpen, lintdorpen en vissersdorpen wisselen elkaar af. Het silhouet wordt in de meeste gevallen bepaald door een relatief kleine korrel van bebouwing, een grote diversiteit (principe: eenheid in verscheidenheid) en vooral bij de dorpen een groen karakter. Toekomstige uitbreidingen achter de dijk dienen op deze karakteristieken voort te bouwen.

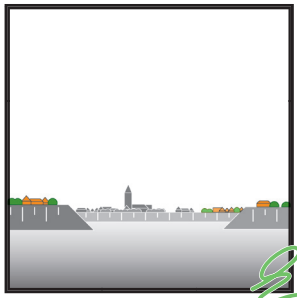
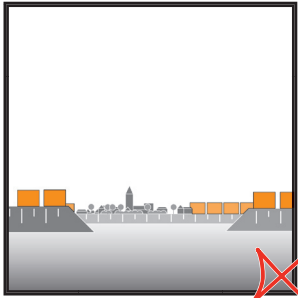
- Bebouwing gesitueerd bij de dorpen en stadjes
- Kleinschalige uitbreidingen
- Groen karakter

Geen nieuwe bebouwingsclusters los van de dorpen en steden

Geen grootschalige bebouwing bij de bestaande dorpen

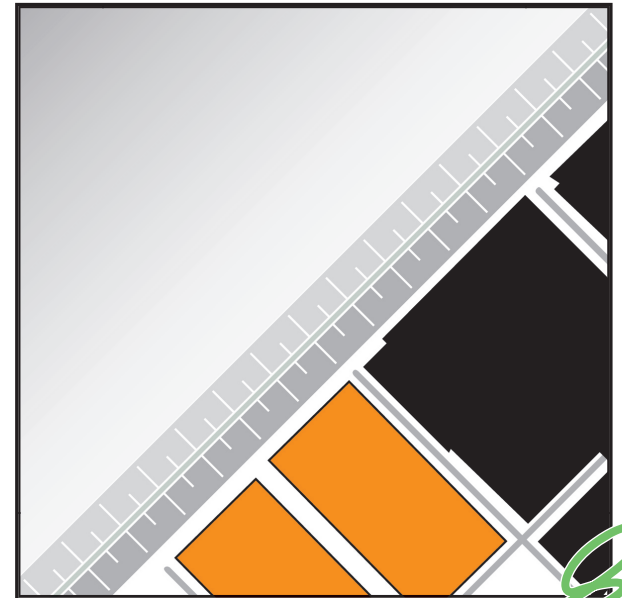

Maat van de nieuwe bebouwing die past bij de bestaande schaal.

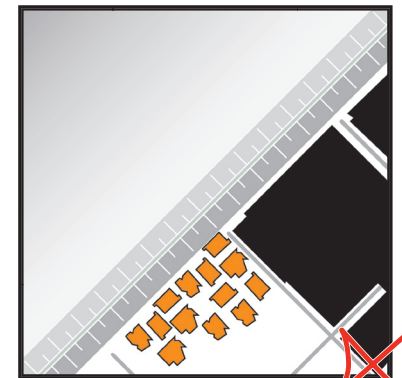
Nieuwe Land

Kustidentiteiten:
IJmeer (Flevoland), Flevokust, Houtribdijk

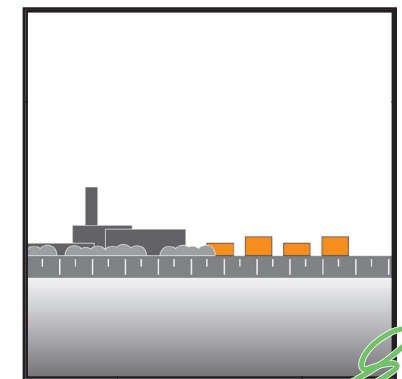
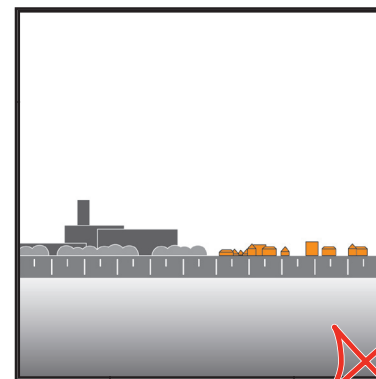
Kenmerkend voor Flevoland is de groot-schalige, regelmatige rationele opzet van het landschap. Stedelijke uitbreiding direct achter de dijk zou aan moeten sluiten bij deze karakteristieken. Dit betekent: grote korrel van de gebouwen, regelmaat en een sterke samenhang tussen de bouwstijlen.

Maat en schaal van bebouwing die aansluit op structuur en schaal van het landschap

Niet te kleinschalig

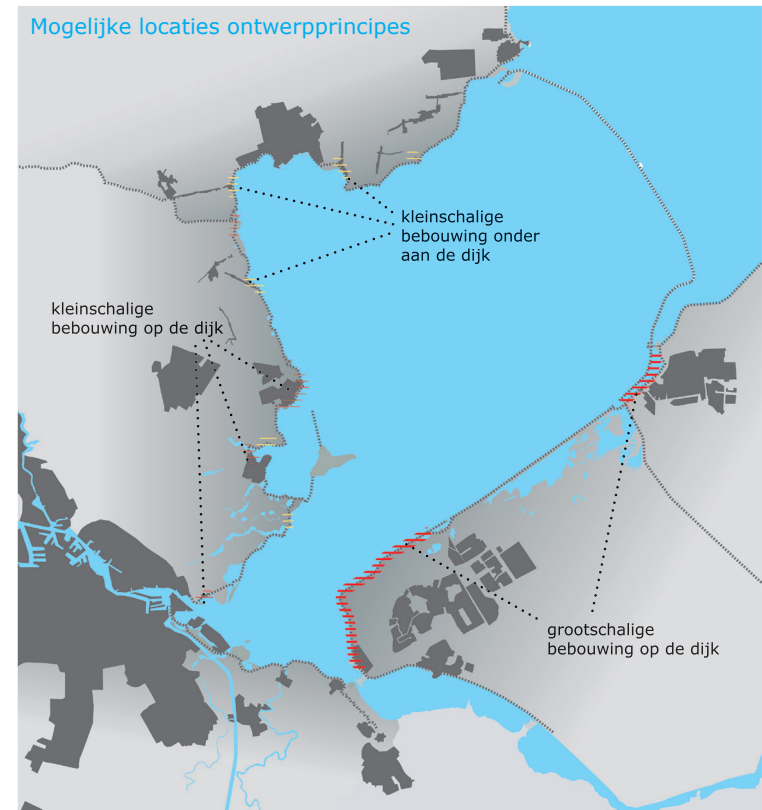
Niet refereren naar Zuiderzeesteden met hun kleinschalige gedifferentieerde bebouwing, maar bouw een echte 'Polderstad'

6. Verstedelijking op/aan de dijk

Het silhouet van een dorp of stad vanaf het water wordt vooral bepaald door wat er op of aan de dijk gebeurt.

Met woningbouw op of aan de dijk kan een bijdrage worden geleverd aan behoud en versterking van de volgende kernkwaliteiten:

- Variatie aan cultuurlandschappen
- Stad en dorp aan het water
- Landmarks en silhouetten

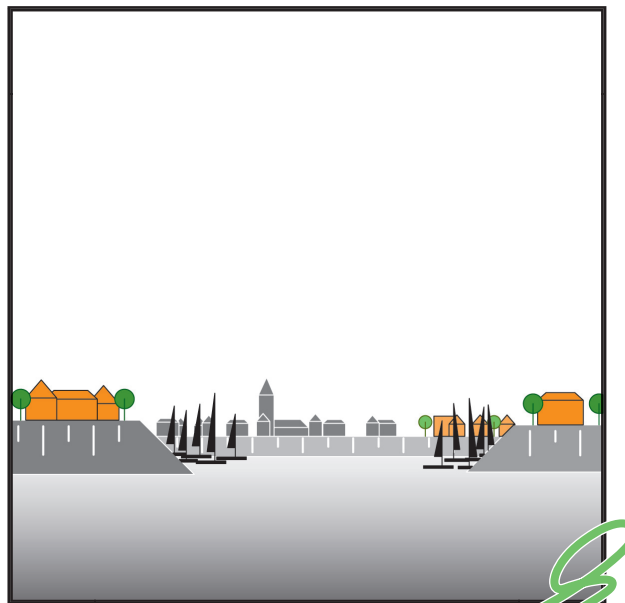
Oude Land

Kustidentiteiten:
IJmeer (Vechtstreek en Waterland),
Gouwzee, Hoornsche Hop, Westfrieze
Kust

Langs de Noord Hollandse kust is het onderscheid tussen de vissersdorpen en de van oorsprong agrarische nederzettingen van belang.

Vissersdorpen zoals Volendam en Durgerdam zijn gebouwd op de dijk. Een (kleinschalige) voortzetting van deze karakteristiek is hier denkbaar.

Agrarische dijkdorpen zoals Katwoude, liggen onder aan de dijk. Het bouwen van nieuwe woningen op de dijk is hier ongewenst.

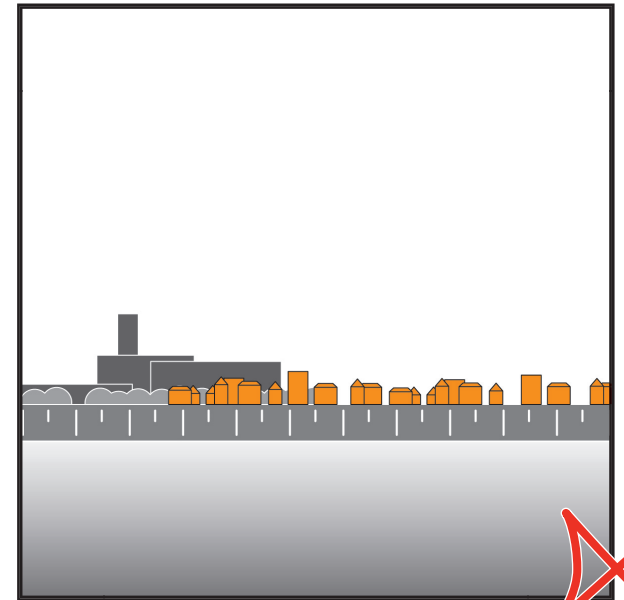
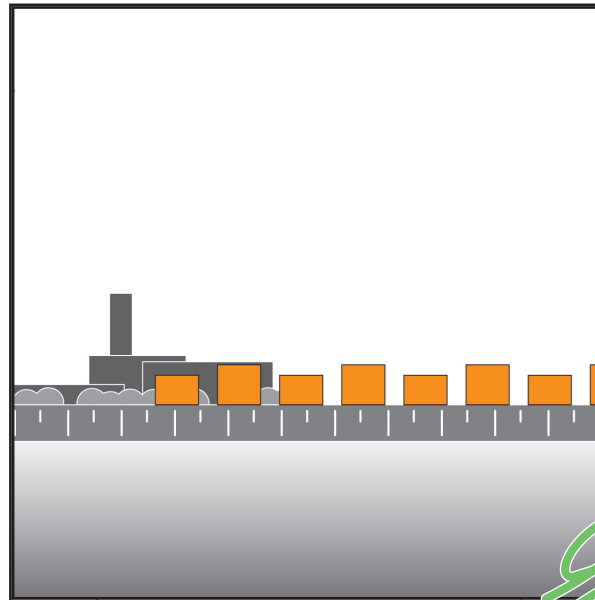

- Nieuwe bebouwing sluit aan op bestaande dorpen en steden
- Maatvoering die past bij de schaal van de historische bebouwing
- Bij nederzettingen die van oudsher sterk georiënteerd zijn op het water is een uitbreiding van de bebouwing op de dijk denkbaar

Nieuwe Land

Kustidentiteiten: IJmeer (Flevoland), Flevokust, Houtrib- dijk

Voor de steden Almere en Lelystad biedt het bouwen op de dijk interessante mogelijkheden om de relatie tussen stad en water te versterken. Uitgangspunt is een grote maat en regelmaat van de bebouwing die aansluit bij de karakteristieken van het Nieuwe Land. Daarnaast geldt dat de dijk als continue lijn herkenbaar moet blijven.

- Bebouwing passend bij maat en schaal van de polder
- Dijk herkenbaar als continue lijn

7. Verstedelijking buitendijks

Amsterdam heeft vergevorderde plannen voor de bouw van IJburg II. Ook Almere onderzoekt de mogelijkheden voor de realisatie van een buitendijks woonmilieu in het IJmeer (Almere Pampus).

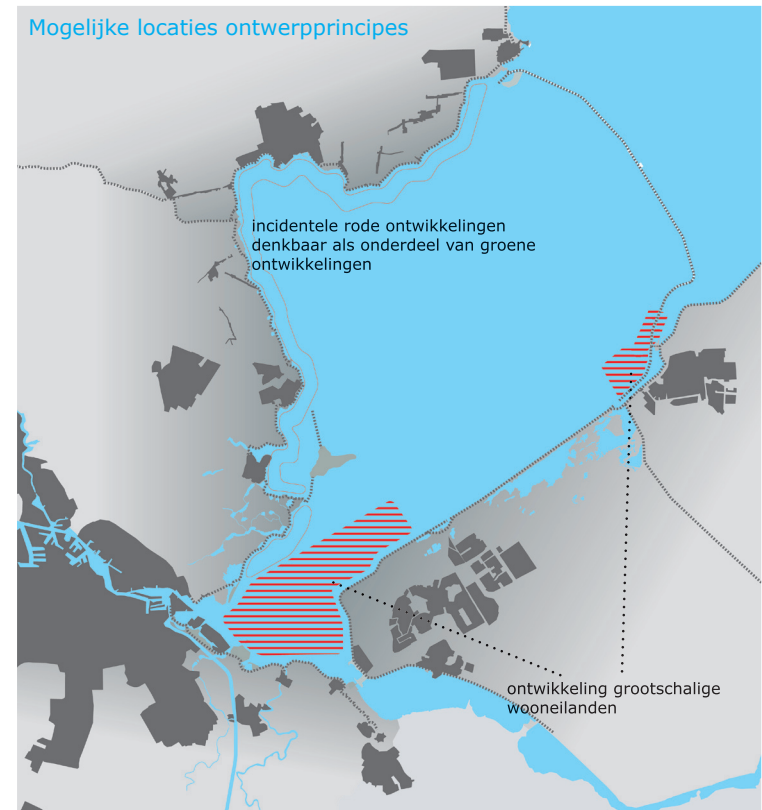
De bouw van wooneilanden in het IJmeer biedt de kans om nieuwe kernkwaliteiten aan het landschap toe te voegen en bestaande kernkwaliteiten te versterken, zoals:

- Variatie aan cultuurlandschappen
- Stad en dorp aan het water
- Landmarks en silhouetten

Buitendijkse verstedelijking kan echter ook een bedreiging vormen voor andere kernkwaliteiten zoals:

- Weidsheid en leegte
- Rust en duisternis

Daarom zou in de minder verstedelijkte gebieden buitendijks bouwen geen doel op zich moeten zijn.

Oude Land

Kustidentiteiten:
IJmeer (Vechtstreek en Waterland), Gouwzee, Hoornsche Hop, Westfriese Kust

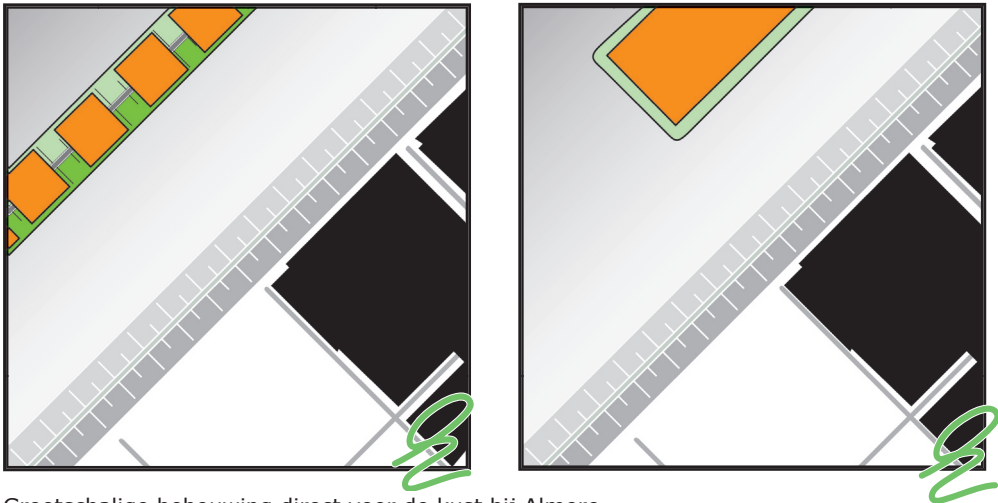
Buiten het sterk verstedelijkte gebied rondom Amsterdam is grootschalig buitendijks bouwen ongewenst, omdat dit afbreuk doet aan de subtiele en kwetsbare kwaliteiten van het Oude Land. Het is eventueel wel denkbaar dat natuurontwikkeling op bescheiden wijze wordt gecombineerd met nader te bepalen rode functies zoals bijvoorbeeld woningbouw en recreatie. Hierbij moeten wel de ontwerpprincipes met betrekking tot eilanden in acht genomen worden.

Nieuwe Land

Kustidentiteiten:
IJmeer (Flevoland), Flevokust, Houtribdijk

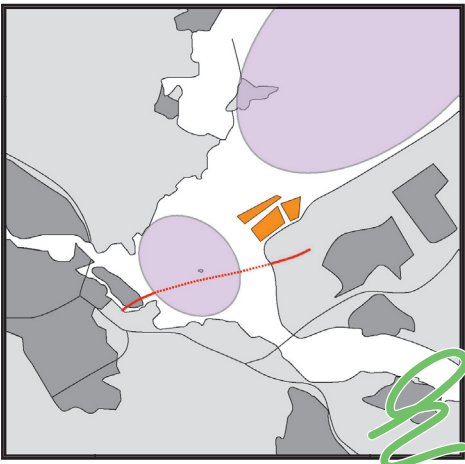
Voor de kust van het Nieuwe Land biedt grootschalige buitendijkse verstedelijking kansen om nieuwe kwaliteiten aan het landschap toe te voegen. Daarbij moet men zich wel voldoende rekenschap geven van de bestaande kwaliteiten, zodat die zo min mogelijk verloren gaan. Door bij het situeren van de nieuwe eilanden rekening te houden met karakteristieke zichtlijnen, ruimtelijke sequenties en historisch waardevolle objecten en structuren kunnen nieuwe en bestaande kwaliteiten worden gecombineerd. Mogelijkheden voor de bouw van grootschalige buitendijkse woonmilieus worden gezien voor de kust van Almere. Daarnaast is het ook denkbaar dat er voor de kust van Lelystad gebouwd kan worden. De maat en schaal van buitendijkse ontwikkelingen zou hier echter kleiner moeten zijn dan bij Amsterdam en Almere.

Grootschalige bebouwing direct voor de kust bij Almere.
- Op een (groot) eiland of op een dijk
- Passend bij maat en schaal van het Nieuwe Land

Bij nieuwe bebouwing in het IJmeer/Markermeer moet rekening gehouden worden met de verschillende ruimtematen. De sequentie van IJ-IJmeer-Markermeer-IJsselmeer moet waarneembaar blijven.

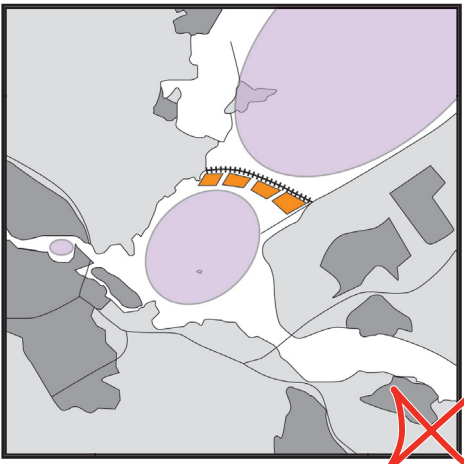
Behoud van de openheid van het IJmeer
- Buitendijks bouwen met name richting noordwesten
- Benadrukken IJmeer als zelfstandige ruimte
- Tunnelverbinding

Verbinding met bebouwing
- Behouden zichtlijnen en openheid schootsvelden om Pampus
- Behouden trechtervorm
- Archipel van Amsterdam tot Almere
- Evt brug 'landmark' ten zuiden van Pampus

Archipel
- Eilandenrijk tast openheid, sequentie van ruimtematen en trechtervorm aan
- Nivelleert karakteristieken van de verschillende kusten

Compartimentering
- Compartimentering van het IJmeer/Markermeer is niet gewenst vanuit het oogpunt van de ruimte sequentie
- Niet bouwen langs een compartimenteringsdijk

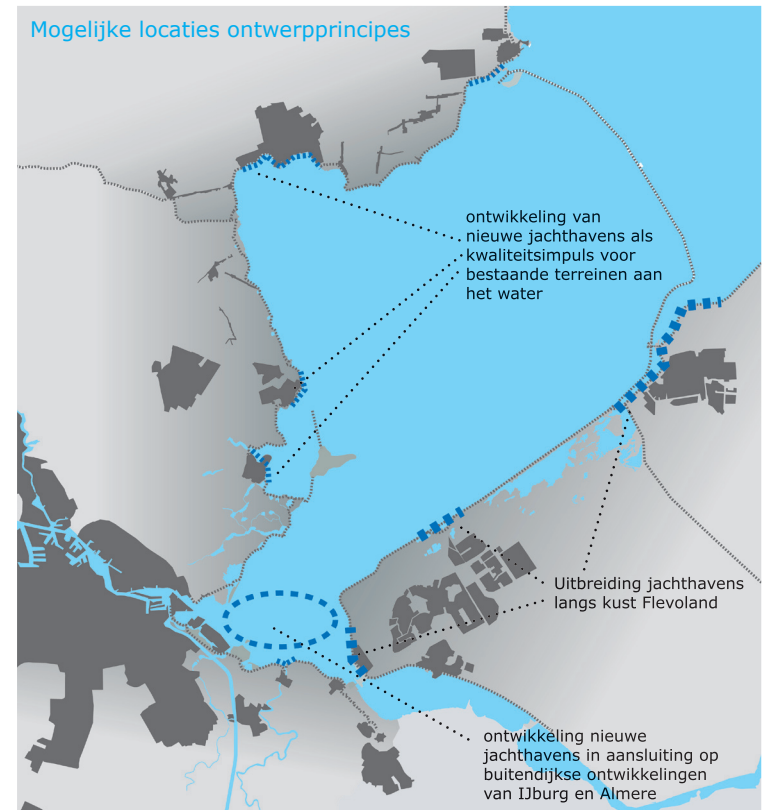
8. Jachthavens

Het grote formaat van het Markermeer, de gevarieerde kust, de vele voorzieningen en de ligging nabij Amsterdam en Almere maken het IJmeer en Markermeer tot een aantrekkelijk watersportgebied.

De verwachting is dat de vraag naar ligplaatsen de komende jaren toe zal nemen en dat er wellicht nieuwe jachthavens moeten worden gebouwd of dat bestaande jachthavens worden uitgebreid.

Met aanleg van jachthavens kan een bijdrage worden geleverd aan behoud en versterking van de volgende kernkwaliteiten:

- Variatie aan cultuurlandschappen
- Waterrecreatie gebied van formaat
- Attractieve kust

In het IJmeer zouden nieuwe jachthavens gerealiseerd kunnen worden op de nieuwe wooneilanden van IJburg en Almere Pampus. De ontwikkeling van jachthavens draagt bij aan de maritieme sfeer van de eilanden.

Langs de Flevolandse kust kunnen de bestaande jachthavens worden uitgebreid (ruimte voor vernieuwing).

Langs de Noord Hollandse kust met zijn uitgesproken cultuurhistorische kwaliteiten is de ruimte voor nieuwe jachthavens of de uitbreiding beperkt. Kansen worden echter gezien op verwaarloosde terreinen (zoals oude bedrijventerreinen) aan het water, waarbij de ontwikkeling van een jachthaven een middel kan zijn om deze plekken een kwaliteitsimpuls te geven.

9. Windturbines

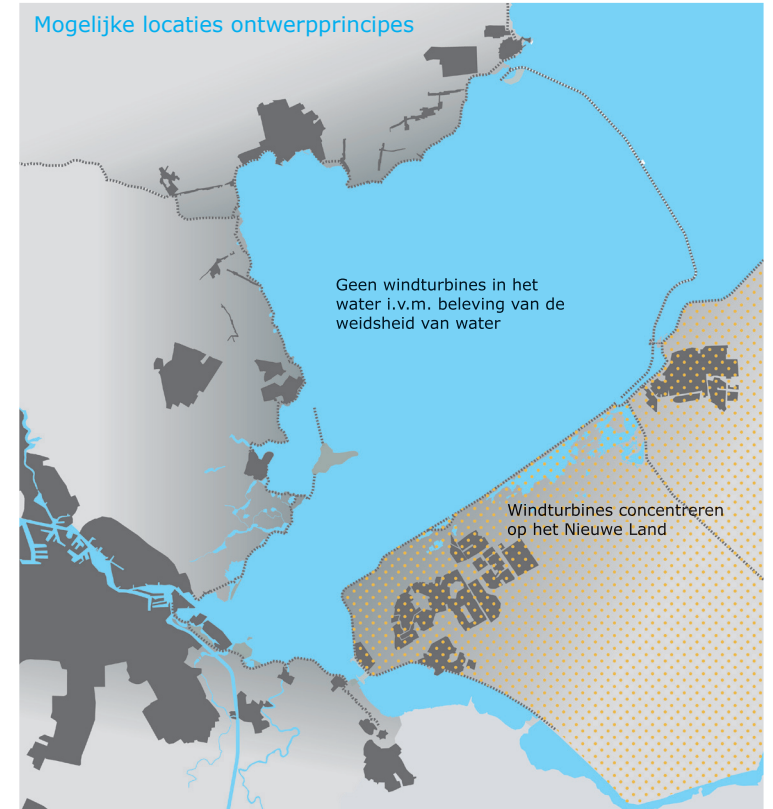
Windturbines staan op dit moment vooral aan de Flevolandse zijde van het gebied. Al diverse malen zijn er plannen en ideeën geweest om ook op het water van het Markermeer turbines te plaatsen.

Met aanleg van windturbines kunnen nieuwe kwaliteiten worden toegevoegd. Daarnaast kan een bijdrage worden geleverd aan behoud en versterking van de volgende kernkwaliteiten:

- Variatie aan cultuurlandschappen
- Landmarks en silhouetten

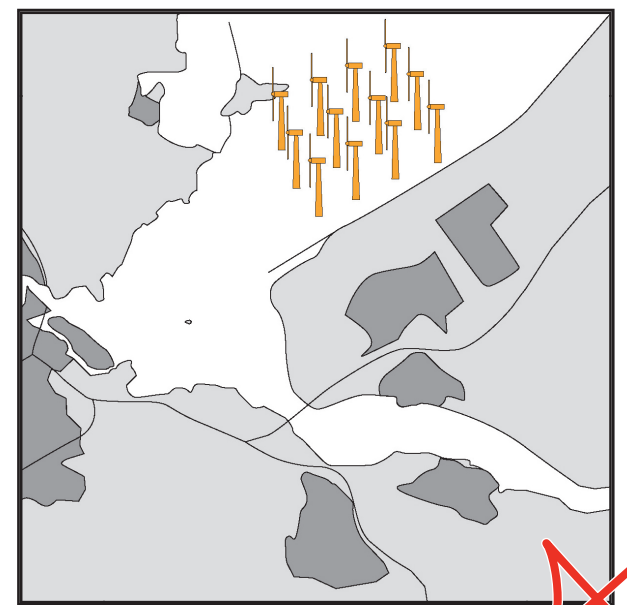
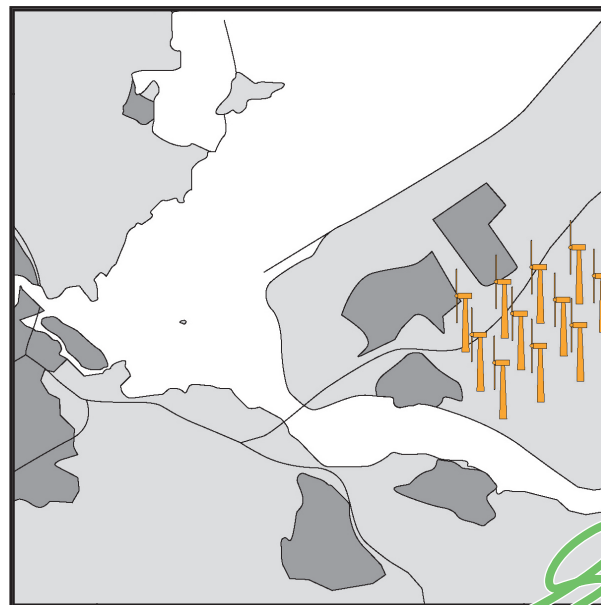
Tegelijkertijd kan het een bedreiging vormen voor een kernkwaliteit zoals:

- Weidsheid en leegte

Door de windturbines te concentreren op het Nieuwe Land wordt een bijdrage geleverd aan het versterken van de herkenbaarheid van de verschillende cultuurlandschappen. Windturbines horen bij de polder. De schaal van het landschap en de (steeds groter wordende) schaal van de turbines zijn met elkaar in verhouding. Wanneer wordt gekozen voor overtuigende grootschalige opstellingen kunnen hierbij nieuwe energielandschappen ontstaan met een eigen schoonheid.

Voor het waterlandschap van Markermeer en IJmeer geldt dat opstellingen van windturbines niet wenselijk zijn, omdat daarmee de weidsheid en leegte van het gebied wordt aangetast.

bosch slabbers

TUIN- EN LANDSCHAPSARCHITECTEN

parkstraat 29
6828 jc arnhem
telefoon 026 4427154
fax 026 4431639
e-mail arnhem@bosch-slabbers.nl
internet www.bosch-slabbers.nl